

UNIVERSITAT DE BARCELONA

**DEPARTAMENT DE MÈTODES D' INVESTIGACIÓ I DIAGNÒSTIC EN
EDUCACIÓ**

**Programa de Doctorat: Qualitat Educativa en un Món Plural
(Bienni 2002- 04)**

TESI DOCTORAL

**CAP A UN CURRÍCULUM INTERCULTURAL A
PRIMÀRIA. LA INVESTIGACIÓ-ACCIÓ COM A
METODOLOGIA I LA CANÇÓ COM A
DESENCADENANT DEL CANVI**

Doctoranda: Olga Gonzàlez Mediel

Directores: Dra. Mª Àngels Marín
Dra. Marta Sabariego

Barcelona, 2008

CAPÍTOL 6. PRIMERA FASE:

ANÀLISI DEL CONTEXT, PLANIFICACIÓ I DISSENY DE LA INTERVENCIÓ

INTRODUCCIÓ

Per ser coherents amb l'enfocament qualitatiu d'aquesta investigació, característica que ja ha quedat palesa al capítol metodològic, en el moment de plantejar en ferm el procés investigador, no vam deixar de banda la realització d'una acurada anàlisi del context on s'havia de desenvolupar el nostre treball. Aquest requisit era indispensable ja que la investigació es referiria constantment a persones (alumnat, professorat, famílies, investigadores), les quals veurien les seves accions influenciades per un determinat context que donaria sentit a tots els seus actes. És per això que dediquem una part important d'aquest capítol a definir el context humà, físic i social on es va desenvolupar la nostra investigació, a fi i efecte de conèixer-ho i fer lectures prou correctes a les posteriors anàlisis de la informació.

L'objectiu general d'aquest anàlisi del context era efectuar un diagnòstic que permetés realitzar un ajust entre les necessitats sentides per la investigadora, i les necessitats reals de la comunitat educativa.

Primerament, s'explicita el procés de negociació i accés al centre. Posteriorment, en aquest moment de la investigació vam formar un grup de treball amb el professorat més interessat a implicar-se activament en la experiència, amb el qual vam establir un primer pla de treball temporalitzat. Vam dedicar unes primeres reunions a traspassar

informació i formació al professorat participant quant a: la metodologia de investigació-acció cooperativa, sobre la part teòrica –característiques principals del model d'educació intercultural i el seu aterrament curricular -, i recomanacions sobre fonts documentals .

A banda, es va ajustar el recurs inicial a la realitat dels diferents grups culturals representats a les aules, es va adaptar i modificar el necessari per donar resposta a les necessitats reals, i es va preparar un quadre per àrees inicial d'acord amb les orientacions que la investigadora havia preparat per matèries curriculars des de la perspectiva intercultural, i que presentem en un quadre dissenyat a l'efecte, afegint per fer més comprensible la proposta una mostra d'una unitat de programació.

1. SELECCIÓ D'UN CENTRE

Cabdal en un projecte d'investigació-acció cooperativa, seria el trobar una escola i un grup de professorat disposat a implicar-se en un treball amb les característiques que havíem plantejat.

Aquest treball d'investigació es va plantejar pensant en la seva posterior aplicació en un curs concret d'una escola de primària (a causa de la dificultat de preparar el recurs específicament per a cada grup d'alumnat, estàvem obligades a centrar-nos en un cicle concret), tenint present, per les característiques del projecte, que el centre reunís unes característiques determinades que van guiar els nostres criteris de selecció.

Aquests criteris han estat: accessibilitat, diversitat cultural de la població escolar, i que la persona especialista de música fora especialment efectiva i amatent a implicar-se al 100% en el projecte.

Respecte a l'accessibilitat, el professorat deuria mostrar una actitud oberta i sensible respecte a la problemàtica de l'educació intercultural i l'atenció a la diversitat cultural, a més d'estar disposats, un grup d'ells i elles, a participar d'una manera activa en el projecte per assolir el desplegar-lo per totes les àrees del currículum.

La diversitat cultural no representava ja cap trava a l'hora de seleccionar un centre concret, ja que, almenys en les escoles públiques de primària de Barcelona i voltants, el completament inusual és que no aparegui reflectida en les aules la diversitat cultural del nostre entorn.

Respecte a la necessitat de contar amb una persona especialista de música amatent a treballar d'una forma intensiva en el projecte, s'explicava ja que sobre ella recauria una part important del treball d'aplicació del recurs inicial.

El centre i el professorat haurien de complir certs paràmetres que, a banda de la seva disposició a col·laborar plegats durant tot un curs, abastessin un context cultural divers i una sensibilitat i predisposició cap al model educatiu intercultural.

És per això que dediquem un primer punt a detallar els tres elements que necessitàvem establir com a punts de partida: la recerca d'un centre, l'observació del clima intercultural de l'escola, i la caracterització del professorat.

1.1. ACCÉS A L'ESCENARI

A principis de l'any 2004 va arribar al departament on imparteix docència la investigadora, (Departament d'Expressió Musical i Corporal de la Facultat de Formació del Professorat de la UB), la demanda d'una professora especialista de música del CEIP Antoni Brusi de Barcelona, recaptant la seva col·laboració i la del seu alumnat per a preparar uns tallers de cançó, jocs i danses interculturals per a les Jornades de Cant Coral Infants que aquesta mestra havia d'organitzar.

Per donar resposta a la seva demanda, vàrem realitzar un Seminari de formació exprés per a l'alumnat de magisteri musical interessat en aquest sentit. Aquest seminari va permetre validar pràcticament una petita part del recurs musical, bàsicament quant a selecció de cançons que ja s'havien començat a recopilar. D'altra banda, va ser una bona manera de fer conèixer a l'esmentada professora el nostre projecte d'investigació que volia aconseguir una transformació per assolir un currículum intercultural, tot desencadenat des del treball amb cançons en altres llengües.

Capítol 6.

L'especialista de música va quedar encantada amb la proposta que lligava amb el seu interès personal de treballar, des de la música, un enfocament intercultural (més endavant coneixerem l'apartat específic del pla estratègic de l'escola en aquest sentit).

Primers contactes amb l'equip directiu

Amb la mestra de música –i secretària del centre- actuant com a “facilitadora”, vam fer una sèrie de visites al centre i, mitjançant una sèrie d'entrevistes informals amb personal de l'equip directiu, es va aconseguir el vistiplau de l'escola i la seva futura col·laboració en el nostre treball d'investigació per aconseguir iniciar una transformació del currículum cap a la vessant intercultural..

D'altra banda, evidentment ens vàrem assabentar que el centre complia els requisits de diversitat ètnico-cultural demandats, així com també (posteriorment), ens vam assegurar la implicació d'un nombre important de professorat en el projecte –qüestionari de caracterització- , així que el centre escollit finalment va ser el col·legi públic d'educació infantil i primària Antoni Brusi de Barcelona pensant que seria el lloc idoni on plantejar la nostra investigació-acció.

Primeres observacions de l'entorn físic del centre

Ja ens havíem adonat, des de les primeres visites, que l'entorn físic semblava destil·lar un ambient cultural divers, ja que les parets dels espais comuns de l'escola estaven atapeïdes de murals multicolors. Aquesta observació no formal, hauria de transformar-se en l'anomenada observació científica (Anguera 1999a), ja que assoliríem la intencionalitat a l'observar amb un objectiu clar, definit i precís. Ja sabíem què volíem observar i per què volíem fer-ho: els espais comuns de l'escola diuen molt del que es fa a dins les aules, i la observació de camp –la més adient per a fer una observació de tipus descriptiu- ens va aportar moltes pistes.

El registre de dades va ser de tipus tecnològic, ja que només vam fotografiar les parets tot just al acabar les classes, es a dir, quan de tot el que s'havia fet els últims mesos quedava constància als murals de l'escola: tallers de cuines del món, taller d'escriptura xinesa, taller de barrets del món, concert de cançons i danses del món...

Aquesta observació al medi natural ens va permetre caracteritzar aquesta escola, tal com altres indicadors també aniran constatant, com un espai amb tendència a incorporar d'altres cultures, encara amb una intencionalitat, diríem, una mica "folklòrica", en el primer estadi de canvi curricular que llegíem en Banks (2004), però interessant com per a començar a recorre un camí que intentaríem aprofundir.

2. CARACTERITZACIÓ DEL CENTRE

Per la importància que assoliria el propi centre en el decurs del nostre treball d'investigació, es va dedicar una part important de temps a esbrinar les característiques que contextualitzaven el centre, ja que totes les dimensions específiques de l'escola incidirien, d'una o altra manera, en el resultat. És per això que anirem detallant tots els aspectes que defineixen el centre i comentarem i ressaltarem aquelles característiques que ens van fer pensar que seria possible plantejar i desenvolupar el nostre treball: la seva ubicació, la descripció física, les finalitats educatives, l'organització, la comunitat educativa, la metodologia, els recursos i materials didàctics i els criteris d'avaluació.

Una dada important seria també el saber quina diversitat cultural havia a l'escola i quins tipus d'actuacions específiques estaven previstes cap a l'alumnat nouvingut.

Les dades explicitades es van recollir gràcies a l'anàlisi dels principals documents del centre¹¹³, i bàsicament, del seu projecte educatiu (PEC), que, com hem conegut al marc teòric de la tesi, (Muñoz Sedano, 1997), esdevé el principal document on l'escola aboca la seva singularitat. També l'observació i les entrevistes informals van ser estratègies de recollida d'informació emprades en aquest moment.

2.1. CONTEXT SOCIAL DEL CENTRE: DESCRIPCIÓ SOCIOECONÒMICA I CULTURAL

El centre d'Educació Infantil i Primària Antoni Brusi està situat al carrer Sardenya

¹¹³ Tots els documents significatius del centre es troben a l'annex del capítol IV

Capítol 6.

número 27, al Districte de Sant Martí de Provençals de Barcelona. Aquest territori, conegut com a Sant Martí de Provençals, històricament s'estenia des de les muralles de Barcelona fins a les voreres del riu Besòs, i des del mar fins a la muntanya del Carmel. Fins el segle X fou un territori gairebé deshabitat que es desenvolupà progressivament gràcies a l'agricultura.

El procés industrialitzador del segle XIX produeix un canvi decisiu a Sant Martí de Provençals, ja que passa a ser un dels centres més industrialitzats de tot l'Estat espanyol.

A partir dels anys 50, les migracions que es van produir a Barcelona i a tots els seus barris comportaren un creixement urbanístic molt important, també en aquest cas.

Els darrers anys el districte on s'ubica l'escola ha viscut unes transformacions urbanístiques importants: recuperació de les platges, Vila Olímpica, Diagonal Mar, urbanització de la plaça de les Glòries, ubicació de la Universitat Pompeu Fabra, Fòrum de les Cultures.

Aquesta ubicació física del centre en un barri on tradicionalment hi vivien persones que treballaven en les nombroses indústries dels voltants, i a on últimament han arribat altres persones amb perfils diferents amb l'obertura del barri al mar, feien de l'escola un centre força heterogeni quan a l'espectre socioeconòmic i sociocultural del seu alumnat. Aquesta característica encaixava molt bé en el nostre projecte, ja que enriquiria el ventall de punts de vista tant del professorat com de l'alumnat, fugint de fer lectures sesgades que haguessin sortit si aquesta heterogeneïtat de perfils no es donessin.

2.2. EL CEIP ANTONI BRUSI DAVANT EL REPTE DE LA INTERCULTURALITAT

El CEIP Antoni Brusí és una escola de doble línia que compta amb sis aules d'educació infantil i dotze d'educació primària.

A la plantilla de l'escola compten amb 11 mestres de primària, 8 especialistes d'educació infantil (una de les quals és també especialista d'anglès), 2 especialistes d'anglès, 2 d'educació física, 2 d'educació especial, 1 de música i 1 de religió. A més,

reben l'assessorament d'una professional de l'EAP (Equip d'assessorament i orientació psicopedagògica) i puntualment, per necessitats actuals, tenen una monitora de reforç per atendre a una alumna amb necessitats educatives especials.

Dins el mateix recinte hi ha dues edificacions diferents: l'edifici principal, on s'ubica primària, i un de més petit, ocupat per educació infantil.

El centre disposa de dues aules d'informàtica, un gimnàs, una ludoteca, una aula de música, una biblioteca, un laboratori, una aula d'anglès, una aula de religió, diferents aules multiusos, un menjador i una cuina.

És de destacar que la dotació informàtica i d'espais és força completa, la qual cosa facilitaria el tipus de treball que volíem plantejar, ja que el ventall de possibilitats quant a recursos humans i materials era molt ampli.

2.3. MODEL D'ACTUACIÓ EDUCATIVA AL CENTRE

Els dos documents més importants d'aquest centre serien el Projecte Educatiu de Centre (PEC), i el Pla estratègic, ambdós resumirien les finalitats educatives de l'escola, i ens van ajudar a caracteritzar-la, analitzant amb cura aquells apartats que recolzessin una actuació en el sentit plantejat.¹¹⁴

Projecte Educatiu de Centre

Com a indicador del tarannà del centre, copiem íntegrament la declaració de principis que llegim a l'inici del projecte de l'escola:

“Volem, amb el nostre projecte educatiu, i des de la nostra acció educativa, formar i oferir a la societat el tipus de persona que aquesta societat ens demana. Una persona capaç d'aconseguir crítica i responsablement el seu projecte individual i és per això que els ajudem en el seu creixement a través d'un àmbit de confiança i d'exigència que afavoreix el desenvolupament de l'autonomia personal i l'autoestima ja que ambdues característiques són necessàries per a un desenvolupament integral i harmònic dels infants. Procurem establir relacions de cooperació dins de la classe i dins de l'escola per

¹¹⁴ No fem esmena del Projecte Curricular de Centre (PCC), perquè, quan es va realitzar aquest treball, l'equip directiu ens va fer saber que el PCC de l'escola havia quedat molt desfasat, ajustant-se quasi literalment a les orientacions del Ministeri, i que els documents que reflectien el model educatiu de l'escola eren el Projecte Educatiu i els plans estratègics.

Capítol 6.

tal de facilitar la interacció entre els nens i nenes i facilitar així la seva relació social i els seus aprenentatges. Volem ser i actuar com una comunitat educativa inserida en el context cultural del propi país com a punt de partida per al coneixement d'una cultura més àmplia. Desenvolupar en un marc de tolerància i respecte la llibertat de cadascú, potenciant els valors democràtics, la solidaritat, la col·laboració i la no discriminació.”

D'una banda, tota la declaració d'intencions destil·la una **sensibilitat alta cap a la formació integral de l'alumnat**, la qual cosa s'ajusta de ple amb les característiques que el model d'educació intercultural proposa, però, d'altra banda, les úniques referències concretes del PEC a una **obertura cap a altres visions cultures la trobem només a l'àrea de música**, tal com reflectim, ressaltant-ho d'entre els altres objectius educatius:

- *L'educació tindrà com a fita primordial la formació integral dels alumnes.*
- *Entenem l'escola com una comunitat educativa dinàmica en la que hi participen els professors, els alumnes, els pares i el personal no docent*
- *La nostra és una escola catalana que té com a llengua vehicular i d'ensenyament el català i la llengua castellana com a segona llengua*
- *La llengua anglesa, per la importància actual com a llengua de comunicació, està especialment tractada a la nostra escola*
- *L'ús de les noves tecnologies es considera com a eina habitual de treball en totes les àrees del currículum*
- *Tractem especialment la música com a element enriquidor de comunicació i relació dintre de diferents cultures*¹¹⁵
- *L'escola restarà oberta a la col·laboració amb les institucions, estaments i associacions que puguin tenir algun tipus d'incidència en el procés educatiu dels alumnes*
- *L'escola mantindrà una línia metodològica que fomenti una actitud investigadora respectant el procés d'aprenentatge dels alumnes*
- *A l'escola es respectaran i potenciaran els valors democràtics i el pluralisme ideològic dels membres de la comunitat educativa*

Encara detalla més el Projecte Educatiu del Centre aquests objectius i veiem que la música té un tractament fonamental en el projecte educatiu integral que l'escola proposa, i on planteja diversos objectius específics per assolir des de l'àrea de música.

“L'aprenentatge de la música el considerem com a part, molt important, de l'educació integral dels alumnes i com a llenguatge universal que facilita la comunicació per damunt de llengües i països.”

¹¹⁵ Els subratllats són meus

- *Ampliar i aprofundir la dimensió multicultural de l'escola a través de la música, incorporant al currículum cançons i danses de diferents països i llengües.*
- *Incorporar a l'àrea de música l'ús de les noves tecnologies.*
- *Ampliar la oferta musical a través d'activitats complementàries i extralectives, (grups de coral, orquestra amb instruments de corda, vent, percussió, ..concerts, enregistrament de vídeos, emissions ..)*

Pla Estratègic

Molt important i característica bàsica d'aquesta escola és el fet de tenir engegats diversos projectes i col·laborar en diferents iniciatives. El pla estratègic en curs (2001-2002 fins 2004-2005), d'acord amb el Projecte Educatiu del Centre, mereix un punt i apart en la nostra anàlisi documental. Com veurem, recolza de ple el nostre projecte des del àmbit de música, però inclou el treball d'altres aspectes fonamentals avui dia com són la informàtica i l'anglès, així que, tot seguit, detallem les característiques principals del projecte i amb deteniment les accions corresponents a l'àrea de música.

“L'ús de les noves tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) com a eina dins l'ensenyament, és una realitat imprescindible en un futur immediat. Nosaltres, com escola, la volem potenciar i integrar als aprenentatges bàsics i en totes les àrees del currículum, com a instrument per afavorir la transformació de la informació en coneixements i com a conseqüència arribar a l'assoliment de les competències bàsiques més fàcilment per part de l'alumnat. Volem atendre a través d'elles d'una manera més efectiva la diversitat, potenciant els diferents nivells per tal de desenvolupar, totes les capacitats, al màxim de les possibilitats de cada un dels alumnes. Formar persones amb competències i habilitats de comprensió, utilització i capacitat d'adaptació als canvis tecnològics.”

D'acord amb aquest plantejament, l'escola va establir tres objectius generals:

1. *Integrar l'ús de les noves tecnologies i sistemes de comunicació en l'aprenentatge de la llengua anglesa i l'educació musical i al currículum general de l'escola.*
2. *Explorar la riquesa i la diversitat multicultural que hi ha a l'escola des dels tres elements curriculars: anglès, música i noves tecnologies.*

Capítol 6.

3. *Desenvolupar i potenciar les diverses capacitats dels alumnes obtenint un rendiment òptim de totes elles a través dels elements curriculars abans esmentats*

Específicament, per a l'àrea de música, destaquem els objectius marcats, destacant els que millor fonamentaven el nostre propi treball investigador:

- *Aprendre danses i cançons de d'altres països amb els quals ens relacionem o per projectes interescolars*
- *Ampliar el repertori, dels dos grups de corals de l'escola, amb cançons de tot el món usant totes les llengües presents a l'escola. Fent-ne difusió per mitjà dels concerts o emissions des de l'escola*
- *Incorporar l'ús del teclat midi a l'aula i la tecnologia digital en vídeo. Potenciar l'ús i la qualitat dels enregistraments en vídeo i en àudio. Treballar els hàbits i el gest expressiu.*

Com a exemple pràctic del treball transversal de l'escola i que també té a la música com a base de treball, és que a través de l'àrea de música s'havia dinamitzat un projecte Comenius: La Cançó i la Dansa Tradicionals a Europa, utilitzant com a llengua de comunicació l'anglès. Aquest projecte implicava a d'altres matèries, (educació visual i plàstica, anglès i medi social), facilitant l'intercanvi de cançons i danses amb d'altres escoles via internet.

Amb aquest anàlisi dels principals documents del centre (PEC i Pla Estratègic), ens vam adonar, més enllà de tot dubte, que l'escola escollida era un centre idoni per realitzar el nostre treball d'investigació. El fet que la música tingués aquí un paper educatiu fonamental, ens va semblar que ajudaria a impulsar la nostra pretesa transformació curricular des del treball en aquesta àrea.

2.4. LA VIDA AL CENTRE¹¹⁶

L'organització escolar afavoreix la qualitat i millora de l'ensenyament. La relació que hi ha d'haver entre aspectes metodològics i organitzatius transmet una manera d'entendre l'ensenyament i l'aprenentatge.

L'equip directiu és l'impulsor de totes les activitats formatives, ja que és l'òrgan de gestió. Els equips docents han de prendre decisions que permetin elaborar les

¹¹⁶ Tota la informació referent al centre s'ha extret del PEC vigent el curs 2004-2005

programacions de grups, decisions relatives a: components de la programació, opcions metodològiques, promoció dels alumnes, organització de grups, assignació de suports o desdoblaments, utilització d'espais disponibles, materials, aspectes organitzatius com calendari i programació de les reunions, intervenció de l'EAP, activitats de participació de l'alumnat, càrrecs, etc.

Els i les tutores són els últims responsables de la intervenció educativa envers cada grup d'alumnes.

Les actuacions que han de dur a terme els/les tutors/es del cicle es poden classificar en tres àmbits:

- Aspectes generals, com informació sobre les característiques dels alumnes per facilitar les adaptacions curriculars necessàries.
- Aspectes relacionats amb l'alumnat, com el coneixement i seguiment d'aprenentatge de cada alumne i del seu progrés en el desenvolupament integral. També la integració de cada alumne en el grup i la promoció d'activitats col·lectives del grup que afavoreixin l'aprenentatge de valors i la pràctica de normes.
- Aspectes relacionats amb els familiars, com l'intercanvi d'informació entre l'escola i les famílies, i la col·laboració i participació de les famílies en les activitats formatives complementàries i extraescolars promogudes per l'escola.

D'altra banda, l'espai i el temps són dos factors importants en la creació d'hàbits dels alumnes i el desenvolupament d'actituds positives envers l'escola. Per tant, l'organització d'aules i materials es planteja amb criteris pedagògics per millorar les condicions del procés d'ensenyament-aprenentatge i per les necessitats de l'alumnat.

Un altre aspecte organitzatiu bàsic per una escola són les sortides. Segons el PEC, es procurarà programar-les per cicles, programant-ne com a mínim una cada trimestre.

És de destacar el fet que l'escola té una oferta rica i diversificada d'activitats extraescolars, així com la seva participació en diversos projectes i moltes iniciatives culturals (sortides, festes, agenda21, orquestra, coral, diari, gravacions...), la qual cosa lliga perfectament amb el fet que tingués ganes d'embarcar-se, encara, amb un projecte d'innovació educativa com era el nostre.

La comunitat educativa

L'estructura organitzativa i les funcions dels òrgans unipersonals i col·legiats de govern de l'escola quedaven concretats de la següent forma:

- Equips de nivell: formats pels professors-tutors d'un mateix nivell. Tenen la funció de coordinar les actuacions pedagògiques i curriculars del seu nivell.
- **Equips de cicle: formats pels professors-tutors dels nivells corresponents i pels professors especialistes que es determinin en funció de la incidència que cadascun d'ells tinguin en cada cicle. Tenen les funcions de fixar la selecció i seqüència d'objectius i continguts de forma progressiva, coordinar les estratègies metodològiques, estudiar i seguir els casos especials d'alumnes, elaborar propostes didàctiques i organitzatives per presentar-les al claustre, elegir coordinador, etc.**
- Equip coordinador: compost pel director o directora, el o la cap d'estudis, i els i les persones coordinadores de cicle. Tenen les funcions de preparar les sessions del claustre i fixar l'ordre del dia. Coordinar i supervisar l'activitat general del centre d'acord amb el Consell Escolar i debatre en els diferents cicles sobre temes de caràcter pedagògic.
- Departament: format pel professorat de la mateixa àrea. Tenen les funcions d'organitzar la matèria, distribuir les funcions, portar a terme la coordinació entre els professors integrants i els tutors.
- Comissions: integrades per un número de professors/es encarregats del funcionament d'una part de l'activitat educativa. Les comissions són: Festes, Setmana Cultural, Biblioteca, Audiovisuals, . Informàtica, Revista, Laboratori, Revisió de documents, Llengües estrangeres, Avaluació interna i Pla estratègic. Els professors encarregats de cada comissió tenen la funció d'organitzar i programar les accions acordades i vetllar pel bon ús dels equipaments.
- Coordinador/a lingüístic: té la funció d'assessorar a l'equip directiu en l'elaboració del Projecte lingüístic i del Pla d'acollida i d'integració. També coordina les actuacions de caire lingüístic i intercultural per facilitar l'acollida de l'alumnat nouvingut, així com les activitats que promouen l'ús de la llengua catalana i el respecte i la valoració de la diversitat lingüística i cultural.
- Coordinador/a d'informàtica: com que l'escola prioritza l'aplicació de la tecnologia de la informació i la comunicació com a recurs, fa necessària la figura del coordinador/a d'informàtica. Les seves funcions són proposar a l'equip directiu del centre els criteris per a la utilització i l'optimització dels recursos informàtics, assessorar al professorat en l'ús de les noves tecnologies, vetllar pel manteniment de les instal·lacions i els equipaments informàtics i audiovisuals del centre,
- Coordinador/a de Prevenció de riscos laborals: té les funcions de promoure molt especialment les actuacions preventives bàsiques com l'ordre, la netedat, la senyalització i el manteniment en general, així com col·laborar en les implantacions del pla d'emergència i en les actuacions que se'n deriven.

L'existència dels **equips de cicle** esdevindria el puntal que permetria portar a terme el treball d'investigació planejada, ja que facilitaria el treball investigador el fet que l'equip ja estigués consolidat prèviament.

2.5. METODOLOGIA

La línia metodològica de l'escola aglutina enfocaments didàctics diferents i dóna coherència a l'acció educativa, evitant conductes individualistes que no permetin tenir una visió global de l'escola. Els mestres treballen en equip, enriquint les relacions interpersonals i orientant la tasca escolar des d'una perspectiva de futur.

Els criteris que segueixen són molt amplis, per aquest motiu en destaquem els objectius que ens semblen més importants:

- Entendre el paper de mestre com a orientador que facilita l'adquisició d'estratègies d'aprenentatge, **essent l'alumne el protagonista dels seus aprenentatges.**
- Potenciar un **aprenentatge** que resulti **significatiu** per als alumnes, que sigui actiu, motivador, que potenciï el desenvolupament de totes les capacitats i **s'adeqüi a la individualitat de cadascú.**
- Establir una clara **relació entre els aprenentatges i la vida real dels nens.** Per tant, s'hauran de promoure activitats i situacions a través de les quals els nens puguin analitzar i resoldre moltes qüestions de la vida diària.
- Entendre el **respecte mutu, el diàleg, la reflexió, la col·laboració i la solidaritat** com a criteris que presideixen tot l'acte educatiu.
- Considerar que **l'educació per la pau, el consum, el medi ambient, la salut, la solidaritat** és un treball interdisciplinari i **transversal** en què han d'incidir tots els mestres i en cada moment de la vida escolar.
- Mantenir un tracte personalitzat fomentant la iniciativa i la creativitat, i adequant-se al ritme evolutiu i a les capacitats intel·lectuals de cada alumne.
- Portar a terme una **formació permanent per part dels mestres**, ja que el món del saber és un procés continu, que evoluciona constantment.
- Utilitzar sistemes actius que afavoreixin el **treball en grup.**

- Inserir l'acció educativa en el propi context sociocultural.

Encara que no detallava en cap moment el treball de tipus intercultural, molts dels criteris contemplaven una atenció a la diversitat de l'alumnat, l'adequació d'accions al context sociocultural, i l'ús d'estratègies d'ensenyament-aprenentatge diverses. Aquests indicadors metodològics permetien albirar que seria possible introduir suficient nombre de modificacions en la pràctica escolar que permetessin assolir un currículum intercultural. L'objectiu que especifica la necessitat de formació permanent del professorat seria un altre indicador que ens permetria plantejar un treball investigador de tipus col·laboratiu on la formació és una constant del procés.

2.6. RECURSOS I MATERIALS DIDÀCTICS

S'entén com a recursos didàctics els materials que afavoreixen l'aprenentatge en les diverses activitats que es proposen a l'aula.

Tot material que s'utilitza a l'escola ha passat abans per uns criteris de selecció comuns, tals com:

- Tenir en compte els cicles que utilitzaran aquest material i si hi haurà continuïtat i progressió d'uns cicles als altres.
- Que afavoreixin l'autonomia i motivació de l'alumnat.
- Que siguin instruments senzills amb tècniques elementals, els quals pugui utilitzar tothom mantenint un equilibri entre el tractament de la diversitat i la continuïtat.
- Que incloguin elements suficientment diversificats i alhora convergents, en el sentit d'orientar l'aprenentatge dels diferents tipus de continguts amb la màxima coherència educativa.

S'entén com a materials didàctics els instruments de manipulació, observació, experimentació, etc, que s'utilitzen com a suport per a l'aprenentatge de les diferents àrees.

A l'escola es tendeix a anar dotant les classes de material didàctic fabricat per les editorials o en el propi centre. Aquesta intenció també s'ajustava amb el nostre propòsit d'incloure materials específics de treball, així com a la creació de recursos específics.

Els cicles i els diferents especialistes presentaran han de crear periòdicament una prova

de noves adquisicions. S'ha de procurar la continuïtat i utilització dels materials per optimitzar al màxim el seu ús i assegurar una línia pedagògica inter-cicle coherent en la utilització de material didàctic. Evidentment, també intentaríem donar resposta a aquest punt amb els materials i recursos que preparéssim, a banda d'avaluar les possibilitats de treball intercultural que tinguessin els llibres de text en ús a l'escola, com presentem tot seguit.¹¹⁷

Anàlisis dels llibres de text previstos per a segon curs

A banda del que diu la pròpia escola respecte als recursos i materials didàctics, molt important en la nostra investigació seria veure fins a quin punt els llibres de text, on es concreta bàsicament el tercer nivell de concreció curricular de l'escola, donaven resposta o no a la diversitat d'enfocaments culturals que es donaven alhora a les aules. Encara que aquest punt ja ha estat especificat al marc teòric (Besalú, 2002), és en aquesta escola i aquests llibres els que havíem d'analitzar.

És per això que detallarem quines editorials i quins llibres eren els escollits per a l'alumnat de segon curs de l'escola amb un comentari respecte al contingut de cada un d'ells, tot buscant trets que fugin d'una visió monocultural i, alhora, pel que de comú té en aconseguir un material de qualitat, s'analitzarà també el codi icònic emprat pels autors i autores. Aquesta informació ens ajudaria a l'hora de preparar el nostre material de treball inicial i les suggerències d'activitats per matèries.

¹¹⁷ L'anàlisi es va fer sobre els llibres utilitzats a segon curs de primària ja que la intenció inicial ja era plantejar el treball investigador en aquest nivell, al ser el grup més nombrós de l'escola i amb una més gran diversitat cultural.

Taula 6.1 Anàlisi de materials didàctics: els llibres de text de segon curs

Títol Projecte “Un pas més”. 2004

Matèria Llengua Catalana Llibre de lectures 2

Editorial SANTILLANA, (Grup Promotor) .

Codi verbal Cuidat, només abusa de l’ordre de prelación”

Codi icònic el codi icònic està ben tractat, ja que les fotos que acompanyen als textos són fotos de nens i nenes reals, sense diferències genèriques ni discriminació de cap grup ètnic.

Comentari És, potser, el llibre més interessant des del punt de vista del nostre enfocament educatiu intercultural, ja que inclou contes i llegendes populars d’altres indrets geogràfics, detallant l’origen de cadascú d’ells: “La venjança del cormorà” , de Xile, “El teuladí ferit”, de la Xina, “El peixet d’or” de Rússia i “El sol, la lluna i l’aigua”, de Nigèria.

També situa l’origen de la xocolata i el cacau a Mèxic i menciona els invents del paper i dels gelats des de Xina, i encara afegeix que aquests últims van arribar a nosaltres a través del àrabs.

Títol Projecte “Un pas més”. 2004

Matèria Llengua Catalana Llibre d’activitats 2

Editorial SANTILLANA, (Grup Promotor)

Codi verbal Cuidat, només abusa de l’ordre de prelación”

Codi icònic Les fotografies han estat substituïdes per dibuixos de grups molt heterogenis

Comentari no es planteja més que objectius purament lingüístics .

Títol Projecte “Un pas més”. 2004

Matèria Llengua Catalana, Guia per al professorat

Editorial SANTILLANA, (Grup Promotor)

Comentari Llegim al començar el llibre: *Un pas més és la nova proposta de Grup Promotor Santillana per contribuir a una educació “qualitativament” millor.*

Efectivament, sembla que hi ha un interès en introduir lectures d’altres llocs i tenir cura de les imatges que es presenten a l’alumnat, però, en general, sembla un material que contempla la multiculturalitat en un cert grau, però desaprofita el potencial intercultural que té a l’abast. Per exemple, a la Unitat 3, pàg. 34 de la Guia del professorat, en les activitats per a treballar el conte del cormorà, només indica l’interès en treballar amb els infants el fet de tenir cura dels animals, sense entrar en cap comentari sobre els indis aimara, ni sobre Xile, ni tan sol sobre l’exotisme d’aquest ocell poc comú entre nosaltres.

En general, sembla positiu el material ofert però poc treballat des d’un punt de vista intercultural, no se li treu prou suc.

Títol Projecte “Un pas més”. 2004

Matèria Matemàtiques 2

Editorial SANTILLANA, (Grup Promotor)

Codi verbal Cuidat, només abusa de “l’ordre de prelación”.

Codi icònic El codi icònic dels llibres de matemàtiques està cuidat respecte a la presentació de gèneres i grups ètnics diversos, però tant els noms de les persones que apareixen als problemes com els noms de fruites i altres materials “comptables” són els de tota la vida

Comentari Introdueix la partició de l’any en dotze mesos i explica el funcionament de l’àbac i del tangram, sense aprofitar per introduir el coneixement d’altres codis cronològics i defuig el comentar l’origen dels invents matemàtics xinesos esmentats.

Títol Projecte “Un pas més”. 2004

Matèria Matemàtiques 2, Guia del professorat

Editorial SANTILLANA, (Grup Promotor)

Comentari Només a la pàg 51, al parlar de competències transversals, sembla que vagi en la línia de l’educació cooperativa al promoure la creació de grups heterogenis.

En general, tot i que és una mica impersonal, sembla també desaprofitar el potencial que presenta , ja que no costaria gaires anar introduint també la “diversitat” a l’hora de fer servir noms no tan comuns com Marc i Núria als exemples, ni parlar només de pomes i peres als problemes.

Tanmateix, hi ha possibilitats d'ampliació intercultural en el moment que parlem de codis cronològics, encara que no sigui encara, per edat, moment per a explicar-los detalladament, i, amb exemples com ara trobem a la pàg 104 del llibre del alumne, respecte al càlcul de distàncies a sobre d'un mapa mundi, podríem ampliar l'exercici amb tots els països presents a l'aula...

Títol Projecte "Un pas més". 2004

Matèria Coneixement del Medi 2

Editorial SANTILLANA, (Grup Promotor)

Codi verbal Cuidat

Codi icònic Alterna fotos de personatges reals i grups heterogenis amb dibuixos d'animals inventats i "androgins"

Comentari Resulta molt neutre i amb un enfocament certament "científic", dedicant-se a la explicació de parts de plantes i animals sense situar-los geogràficament o culturalment.

Sí que té un punt de monoculturalisme la seva presentació de festes i tradicions populars, limitant-se a les pròpies de Catalunya.

Títol Projecte "Un pas més". 2004

Matèria Coneixement del Medi 2, Guia del professorat

Editorial SANTILLANA, (Grup Promotor)

Comentari Seria precisament aquesta matèria (en aquest nivell parlariem de coneixement del medi social i natural en un mateix bloc), la que potser més donaria de si respecte a la introducció del coneixement d'altres formes de celebrar les festes, i també d'altres tipus d'animals i plantes potser presentades pels mateixos alumnes novinguts.

Títol Nuevo Zapin 2, 2004

Matèria Llengua Castellana.

Editorial VICENS VIVES

Codi verbal Cuidat, abusa de l'Ordre de prelatió"

Codi icònic el codi icònic no té un bon tracte, ja que només apareixen dibuixos, cap foto de persones i només es reconeixen persones "blanques" i famílies ben tradicionals.

Comentari S'aprecia un altre tarannà en aquest llibre corresponent a una altra editorial

Títol Nuevo Zapin 2, 2004

Matèria Llengua Castellana, guia del professor.

Editorial VICENS VIVES

Comentari Encara que a la guia del professor, a la part corresponent a la programació de l'aula, pàg 1-3, on parla del "Ejes transversales", marca com a objectiu la *Aceptación de personas de distintas procedencias* i menciona una sèrie d'objectius que podríem considerar com interculturals, no només no són plasmats de cap manera a les unitats corresponents del llibre, sinó que, a l'inrevés, es detecten diversos trets etnocènrics i fins i tot "folklòrics" en diversos moments. Com a exemple, assenyalar que quan parla de "Observación de realidades pertenecientes a otras épocas y reconocimiento de los avances que ha conseguido la humanidad", deixa palès que parla de la aportació de la civilització occidental, no pas de ningú més, doncs es refereix al tren i altres enginys propis d'una tecnologia avançada.

Títol Música 2

Matèria Música

Editorial PUBLICACIONES DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

Codi verbal Cuidat

Codi icònic Cuidat

Comentari Deixant a banda tot el relacionat a qüestions tècniques d'aprenentatge de la flauta dolça i pròpiament el que es refereix a la grafia dels sons, si que destacaríem que, evidentment, és d'una banda, en la selecció de cançons, totes tradicionals catalanes o d'autor i amb el text en català, on es desaprofita el potencial que hi ha a la música i la facilitat de fer arribar a l'alumnat altres exemples sonors, encara que només sigui pel treball d'audicions, per altra banda, només centrades en la música occidental.

Capítol 6.

Si volem fer una valoració general que sintetitzi l'anàlisi feta per a cadascun dels llibres, ens adonem que hi ha força diferències.

En els llibres de llengua catalana de Santillana (projecte "Un pas més"), trobem una intenció molt interessant d'oferir altres exemples culturals, en aquest cas, amb lectures de contes d'altres països. Només es desaprofita el seu potencial de coneixement cultural al no fixar cap més objectiu que la comprensió lectora, però permet fer-los servir amb la intenció d'establir un diàleg intercultural i, en alguns casos, van ser incorporats al treball investigador.

Els llibres de matemàtiques i de coneixement del medi, de la mateixa editorial, són molt "neutres" en el seu discurs, però, almenys els previstos per aquest curs, no tenen present altres formes de veure i de fer.

El llibre de música és un clar exemple del que ens trobàvem en analitzar els llibres de text en ús a les escoles, només presenta exemples de cançons populars i d'autor catalanes, i les audicions són totes de caire "occidental".

El llibre de llengua castellana (Vicens Vives) és potser el que sortiria pitjor valorat, d'acord amb una anàlisi per veure possibilitats de treball intercultural, ja que, a més de presentar una visió monocultural en el text, també l'anàlisi del codi icònic emprat és negatiu, amb dibuixos representant un context humà força homogeni.

2.7. AVALUACIÓ

Entenen l'avaluació com a element integrat en el procés educatiu. Els criteris d'avaluació són coherents a les bases psicopedagògiques que aporta la reforma educativa.

Es fa un anàlisi periòdic del procés d'ensenyament-aprenentatge a través de les avaluacions inicial, formativa i sumativa. La periodicitat va en relació amb el procés d'ensenyament-aprenentatge.

Les funcions de l'avaluació es basen en ajustar l'ajuda pedagògica a l'alumnat perquè repercuteixi en la seva formació global o específica d'un aprenentatge concret i en determinar el grau d'assoliment dels objectius previstos.

Hi ha diferents tipus d'avaluació: inicial, formativa, sumativa, global, qualitativa i quantitativa.

Els criteris d'avaluació reflecteixen les concrecions sobre què, quan i com avaluar.

Què avaluar

- Les capacitats: · Les cinc capacitats bàsiques (cognoscitives, fisiològiques i motrius, autonomia personal, relació interpersonal, inserció i actuació social) són el punt de referència per a la valoració del desenvolupament íntegre de l'alumnat. En l'aplicació de la reforma educativa caldrà incorporar aquestes cinc capacitats en la valoració global de cada nen o nena.
- Els objectius: Relatius als aprenentatges: terminals, de cicle i didàctics. Que expressen capacitats: generals de cada etapa i generals de cada àrea de primària.

Quan avaluar

- L'avaluació serà contínua i s'observarà sistemàticament a l'alumnat dia a dia a través de les activitats d'aprenentatge. Per cada etapa educativa, cicle o període definit a les unitats de programació, caldrà avaluar el procés d'ensenyament-aprenentatge seguint l'ordre progressiu definit en les avaluacions inicial, formativa i sumativa.

L'observació com a estratègia de recollida d'informació també seria la nostra pròpia manera d'avaluar el procés.

2.8. PROCEDÈNCIA GEOGRÀFICA DE L'ALUMNAT DE L'ESCOLA

L'escola acollia un total de 443 alumnes, essent tots els cursos de dues línies menys segon (primer quan es van recollir les dades) on hi havia una triple línia.

L'alumnat d'origen estranger constitueix un 20%¹¹⁸ de l'alumnat matriculat a l'escola, i les diferents zones de procedències es presenten en el següent quadre, així com els tants per cent parcials.

¹¹⁸ Aquest tant per cent encara no era el més habitual quan vam plantejar el nostre treball. En el moment de formalitzar les conclusions de la tesi, aquesta dada s'ha convertit en la mitja d'alumnat d'origen estranger a les escoles públiques de primària de Catalunya.

Taula 6.2 Procedència de l'alumnat d'origen estranger a l'escola

Zona de procedència	Europa	Àsia i Oceania	Àfrica	Amèrica del Nord	Sud Amèrica
Nombre d'alumnes en %	4,75	2,03	0,45	1,36	10,84

Veiem que el grup més nombrós és el que prové d'alguns dels països sud-americans, d'acord amb les dades generals per població immigrant conegudes al primer capítol de la tesi

La resta de l'alumnat procedeix de Catalunya i de les diferents comunitats autònomes de l'Estat Espanyol.

2.9. PROTOCOL DE REBUDA ALS ALUMNES NOUINGUTS

Donat l'objectiu últim del nostre treball, ens interessava conèixer quines accions teia previstes l'escola amb l'alumnat nouingut. Així vam saber que l'escola disposava d'un protocol per als alumnes d'incorporació tardana¹¹⁹.

Abans de la seva incorporació al grup classe es realitzen entrevistes amb la família i amb el nen/a per tal de tenir una informació completa de la situació personal i familiar i de la seva ubicació al nivell adequat.

No n'hi havia aula d'acollida, però si una mestra d'educació especial i encarregada de les aules de reforç, la Roser.

Diverses entrevistes amb la Roser ens va permetre conèixer el procés que desenvolupava amb l'alumnat que arribava a la seva aula. Tot i que no havien de ser específicament alumnat nouingut, coincidí habitualment amb aquestes persones. La raó d'aquesta coincidència és que tant els alumnes que no tenien com a llengua materna cap de les vehiculars a l'escola, com els que si coneixien el castellà –hispano-parlants– però no el català, acostumaven a tenir problemes de comprensió i comunicació, la qual

¹¹⁹ Des del curs 2005-2006 disposen d'aula d'acollida

cosa incidia en un cert retràs respecte al nivell acadèmic previst a les diferents matèries curriculars. En tot cas, només era en aquest aspecte que l'alumnat nouvingut presentava certes dificultats, ja que la mestra d'educació especial no detectava problemes derivats de la diversitat "per se". També la directora del centre coincidiria amb aquest parer, detallant que els problemes apareixien per la forma i manera de formar-se els grups: aparició esglaonada durant el curs, desconeixements de les llengües vehiculars, diferents nivells d'escolarització prèvia, etc...

Una altra dada que ens va aportar la mestra d'educació especial, va ser el fer-nos saber que, encara que no era determinant a un cent per cent, la majoria de nens i nenes que arribaven no ho feien en les millors condicions econòmiques ni socials, la qual cosa agreujava el malestar d'aquestes criatures.

L'opinió de la Roser era que quan més edat té la persona que arriba a l'escola, més difícil es fa el procés d'integració, pitjor ho passa l'alumne i li costa més adaptar-se als canvis. **Aquesta característica reforçava la nostra intenció de començar a treballar en els primers cursos d'educació primària**, amb la intenció que els canvis, efectivament, resultessin el més naturals possibles.

La Roser també ens va explicar dues estratègies molt interessants –que tindriem presents posteriorment- que feia servir amb l'alumnat. La primera seria que, en lloc de repassar el que les companyes i els companys han fet a classe per a entendre-ho, el que fan amb la Roser es preparar el tema següent que tocarà la tutora perquè quan arribi el moment de fer-ho, el o l'alumna ho pugui seguir millor.

La segona estratègia que utilitza la Roser té molt a veure amb el que nosaltres intentaríem posteriorment fer amb tot el grup-classe, i és que els diversos companys/es que coincidissin a l'aula de reforç compartissin trets representatius dels seus països, les seves cultures, les seves llengües.

3. SENSIBILITAT DEL PROFESSORAT DEL CENTRE CAP A L'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

Un cop obtingut el vistiplau de l'equip directiu per plantejar el nostre projecte d'investigació, i avaluat el clima intercultural de l'escola, es va dur a terme la caracterització del professorat. Aquesta caracterització era cabdal per poder planificar en ferm la nostra experiència, ja que, en plantejar una investigació-acció cooperativa, necessitàvem d'altres persones (tutors i tutores com a "pràctics"), disposades a implicar-se activament, a més de la mestra especialista de música.

L'instrument de recollida d'informació va ser un instrument diagnòstic de tipus quantitatiu-descriptiu, en forma de qüestionari¹²⁰.

3.1. DESCRIPCIÓ DE LA MOSTRA

La mostra corresponia, en un principi, al claustre complert de l'escola d' Educació Infantil i Primària Antoni Brusi de Barcelona: 27 docents en plantilla (similar al nombre de mestres de qualsevol escola pública de doble línia educativa), més 2 mestres esporàdics.

De tots i totes les components del claustre, a dues persones no se'ls va poder passar el qüestionari per estar de baixa mèdica (i resultava difícil preveure la seva reincorporació al centre), i, d'altra banda, sis persones no van poder i/o voler respondre el qüestionari, per diverses raons.¹²¹

Finalment, vint-i-un mestres de l'escola van contestar les preguntes del qüestionari de caracterització.

¹²⁰ Podeu consultar el qüestionari original a l'annex del capítol. quart

¹²¹ Tot i que el qüestionari era anònim

3.2. OBJECTIUS DEL QÜESTIONARI DE CARACTERITZACIÓ

Objectius generals: Descriure en quina mesura el col·legi en general i el professorat en particular està sensibilitzat cap a l'educació intercultural i en quina mesura està disposat a acceptar innovacions educatives i transformar-se, en una acció que serà induïda des de l'àrea de música.

Objectius específics:

- Saber a quin tipus d'enfocament educatiu dóna suport el professorat: assimilacionisme cultural, educació intercultural, educació compensatòria.
- Conèixer l'opinió del professorat sobre l'educació intercultural: experiència docent en entorns multiculturals, formació específica rebuda, formació específica demandada.
- Avaluar l'experiència del professorat en fer activitats interculturals: realització habitual, realització esporàdica
- Conèixer la predisposició del professorat quant a: canviar els seus hàbits de treball modificar els seus horaris, variar de mètode de treball implicar-se en l'anàlisi i/o creació de material educatiu, modificar el currículum i travar contacte amb les famílies de l'alumnat.

Aquests objectius els varem intentar assolir establint tres grans dimensions que volien, un cop conegudes les dades contextuals respecte a les dades personals i professionals dels i les mestres, conèixer quin és el model educatiu que segueix l'escola (segons el seu parer), quin és el paper del professorat dins aquest context multicultural (des del seu punt de vista), i avaluar la seva predisposició per modificar la seva pràctica educativa cap a una vessant intercultural.¹²²

3.3. COMENTARIS ALS RESULTATS DELS DIFERENTS ITEMS, ANALITZANT LES TAULES DE FREQUÈNCIA

A fi i efecte de seguir el procés que ens va dur a la formació d'un grup de treball

¹²² La taula que especifica les dimensions, subdimensions i indicadors mesurats al qüestionari caracterització s'ha presentat al capítol 4, en parlar de l'instrument de recollida d'informació

Capítol 6.

concret, farem un petit resum dels resultats de l'anàlisi del buidat de l'instrument¹²³, destacant i agrupant aquells ítems que ens ajudaran, posteriorment, a avançar conclusions.

Les dades contextuals més importants a tenir presents, tenen a veure amb l'edat, on més de la meitat del professorat se situa en la franja entre 41 i 50 anys i, sumades les persones de més de 50 anys, representen un 85.7% del total, dada important per a, per exemple, validar la seva opinió, doncs resultarà que la seva experiència com a docents és suficientment dilatada com per donar consistència a les seves opinions. També es constata que, d'acord amb l'estadística general entre el professorat de primària, 19 de 21 persones són dones, i la majoria són tutors/es.

Les dades sobre el percentatge d'alumnat estranger en l'aula coincideixen amb els totals de l'escola, essent el grup que té entre un 20 i un 30% el més nombrós.

L'opinió i l'experiència del professorat sobre ensenyament en entorns multiculturals, fa aparèixer dues dades interessants a tenir present. D'una banda, la gran majoria de docents (61,9%) indiquen una experiència de més de 5 anys en entorns multiculturals, la qual cosa sumarà validesa a les respostes dels altres ítems, i un 76,2%, considera positiu el treball en entorns multiculturals.

Com en altres investigacions¹²⁴ ja s'havia recollit, el professorat centra majoritàriament la seva preocupació com a escola a dotar de competència lingüística a l'alumnat, (47,6%), i un altre terç defensa un enfocament que dugui a sumar les diferents aportacions culturals i/o compaginar ambdues cultures, encara que, enfocat d'una altra manera, un altre ítem ens aporta dades de fins a un 81% que opina que s'han d'integrar al grup sumant la seva cultura.

Almenys sobre el paper, sembla clar per les respostes que l'escola defensa un enfocament educatiu que es correspon amb el model educatiu intercultural, ja que amb un 86% de les respostes, sembla que el professorat considera fonamental el

¹²³ L'anàlisi de les dades quantitatives es va fer utilitzant el paquet estadístic d'anàlisi quantitativa de dades SPSS (*Statistical Package for Social Sciences*).

¹²⁴ Conegudes al capítol 2n de la tesi

manteniment de la llengua i la cultura originàries de l'alumnat, bàsicament com enriquiment per a tota l'escola, encara que només un 14,3 % de les i els enquestats pensen que l'escola hauria de ser el responsable principal d'aquest "manteniment cultural", atorgant a "organismes socials" aquesta responsabilitat.

D'altra banda, d'acord amb la nostra primera afirmació, majoritàriament (75%) el professorat opina que solament pot ser positiu el fet d'incorporar trets culturals diversos en l'entorn escolar.

Des de una altra perspectiva, coneixem que el professorat opina que un entorn multicultural desprèn un clima de riquesa cultural que cal aprofitar (70.6%), enfront dels contats casos que no creuen que s'hagi de fer cap modificació, doncs el que hi ha decidit és el millor i ha de ser per a tots igual (11%).

Encara que no es donin raons precises per seleccionar, apareix en el 100% de les respostes la sensació de protecció cap a aquest alumnat que, per raons que no s'especifiquen, el professorat detecta amb diferents mancances, encara que la majoria de docents (75%) contesten negativament a l'opció de segregar de l'alumnat, mentre quasi la quarta part del i les enquestades opina que és millor per a l'alumnat nouvingut.

Respecte a la formació, diversos ítems constaten que el professorat creu que li falta formació en aquest camp, solament dues persones han rebut algun tipus de formació específica (seminari i assistència a jornades), però creuen que tenen suficient formació per treballar amb aquest tipus d'alumnat, bàsicament gràcies a la pràctica (66%). D'acord amb aquesta darrera qüestió, la majoria (95%) ens diu que es realitza algun tipus d'actuació multicultural, encara que de forma específica, amb el total de l'alumnat. Els llocs on sembla que es centralitzen aquestes activitats de coneixement cultural, són, majoritàriament, les setmanes culturals (90%), encara que una altra pregunta fa aparèixer dades que parlen de la introducció de dades, informacions i actuacions de tipus multicultural en la seva pràctica docent habitual (73.7%).

Sobre els llibres i materials de treball, el professorat no sembla detectar gaires carències, ja que un 75% del professorat considera correcte el contingut, és a dir no detecta cap dada a revisar, suprimir i/o afegir, encara que, en una altra pregunta només un 33% dels mestres diuen que no veuen continguts discriminatoris, mentre la resta (66%) afirma revisar i modificar el material quan és necessari

Capítol 6.

Per la revisió i adequació de UPs d'acord amb un model intercultural, sembla que es pot comptar amb suficients persones que veuen la necessitat de crear aquest nou tipus de material si volem adoptar aquest nou enfocament educatiu, ja que un 70% ho defensen sense posar condicions. Per contra, quan es demana quina disposició tindrien per cercar i elaborar materials, solament un 37.5% ho veu com positiu i sense condicions, encara que hi ha altre 50% que sembla que es “mullarà” si no hi ha més remei, però pensa que haurien de proporcionar-se'ls altres organismes

Respecte a la forma de treball, la disposició a treballar en equip queda palesa en la immensa majoria de docents (85%) tal com recullen els diferents ítems establerts a l'efecte.

La modificació del currículum del centre sense condicions per integrar nous objectius interculturals es recolzada per la meitat dels enquestats, encara que un terç només acceptaria petits canvis tot condicionats a l'aprovació del claustre.

Finalment, la modificació d'hàbits de treball, horaris, metodologies i estratègies d'ensenyament-aprenentatge s'accepta per la majoria (86.7%), en el ben entès que fos una millora per tothom. Fins i tot un 70% aproximadament està disposat i veu positiva l'obertura de l'aula a les famílies de l'alumnat estranger, per diferents motius.

3.4. CONCLUSIONS

Les conclusions que exposem a continuació són sobre taules de freqüències segons les dimensions plantejades, (*paper de l'escola, paper del professorat i perspectiva de futur*), i a la llum del marc teòric.

Sobre el paper de l'escola

En aquest apartat volíem reflectir, per les respostes recollides, com era l'enfocament educatiu que el professorat pensava que devia seguir l'escola, i també deixar palès quin era el model que seguia en aquells moments. Així vam conèixer que, curiosament, hi havia un majoritari suport a les qüestions plantejades com característiques de l'educació

intercultural, d'acord amb Jordán (1996), Besalú (2002), Marín (coord.2003): reflexionar sobre la pràctica educativa, integrar sumant, addicionar cultura i llengua d'origen etc. D'altra banda, es va contestar majoritàriament en positiu a les preguntes que plantegen principis bàsics de l'educació compensatòria i encara trets d'un assimilacionisme més radical, i fins i tot un cert segregacionisme. És a dir, proteccionisme del nouvingut (en la línia d'identificar diferència amb deficiència), però alhora, del grup autòcton, ja que es defensava el "separar" amb l'excusa d'adequar el procés d'ensenyament-aprenentatge individualment, i prevalia el coneixement de la llengua vehicular per sobre de qualsevol altra premissa. Aquest últim comentari està molt d'acord amb el que havíem reflectit en el marc teòric referent a aquest tema i que han posat en relleu diverses investigacions (Bartolomé, coord. 1997, Besalú 2002 i Bartolomé i Sandín 2001).

Com a conclusió, i d'acord amb la constant general en el sistema educatiu espanyol, veiem que teòricament s'accepten i donen suport els enfocaments més progressistes i innovadors, però la pràctica diària aterrava d'altra manera en la realitat.

Sobre el paper del professorat

En aquest dimensió volíem establir si també en aquests apartats trobaríem un grup de docents que, de nou, recolzessin similars conclusions que altres investigacions més generals havien tret a la llum (Jordán 1996, Bartolomé, coord. 1997 i Marín coord.2003). Efectivament, vèiem que, quant a la formació, la majoria de mestres pensaven que aquesta és molt important per a tot el professorat, però la realitat és que només dues persones havien portat a terme alguna actuació específica en aquest sentit. Contràriament, declaraven després que amb la pràctica ja tenien suficient capacitat pedagògica com per a encarar-lo amb èxit, i, encara que és cert que hem defensat en l'enfocament teòric que la pràctica en entorns multiculturals millora la pràctica docent, no sembla que aquesta postura sigui suficient per encarar una transformació curricular amb èxit.

També és important ressaltar que, en les preguntes sobre la pràctica educativa, semblava que hi havia una bona disposició per al treball en grup per sobre del treball individual. Aquesta metodologia de treball esdevindria imprescindible en la nostra investigació, i

Capítol 6.

serviria potser per traspasar després aquest tipus de dinàmica a l'alumnat, en la línia d'educació de tipus cooperatiu, i explicitada en la nostra fonamentació com una bona estratègia per desenvolupar un model d'educació intercultural.

Sobre la perspectiva de futur

En aquesta dimensió vam establir un grup de subdimensions on es trobaria la resposta última que pràcticament més ens interessava, ja que es va veure, globalment, quina disposició demostra l'escola com institució i el professorat en particular a implicar-se en el canvi educatiu que els plantejàvem. Les primeres contestacions (preguntes sobre activitats interculturals desenvolupades), semblaven demostrar-nos que estaríem en el primer estadi del procés de canvi curricular de Banks (2004), que, com vam veure, s'anomenaria *de contribucions*, però ja apuntant cap al segon model, en la mesura que ja havia una tant per cent elevat de docents que confessaven actuacions de tipus intercultural habitualment, és a dir, que ens trobaríem llavors en el tipus de currículum *additiu* que ens va molt bé per a començar a avançar cap al nou estadi que volíem arribar a aconseguir, i que seria l'anomenat *de transformació*.

En el segon gran bloc de preguntes, es va demandar al professorat sobre actuacions específiques a realitzar i la seva disposició a fer-les. Evidentment estem parlant aquí de les adequacions del segon i tercer nivell de concreció curricular, imprescindibles per a aconseguir arribar, no només al model de transformacions abans referit, sinó encara més enllà i aconseguir modificar el currículum global del centre afegint les relacions amb les famílies de l'alumnat.

Certament, i amb diferents percentatges, es va fer una lectura general que ens indicava que la disposició existia, però que, de manera més o menys explícita, el professorat supeditava aquest canvi en la seva pràctica educativa, al fet de disposar de recursos elaborats i indicacions precises.

4. CARACTERITZACIÓ DE L'ALUMNAT I SELECCIÓ DEL CICLE OBJECTE DE LA NOSTRA RECERCA

La validesa de la nostra investigació estava íntimament lligada a la riquesa de la diversitat cultural de l'alumnat que ens permetés el màxim d'actuacions possibles.

Les estratègies de recollida d'informació que es van fer servir per caracteritzar l'alumnat van ser de nou l'anàlisi documental i les entrevistes no formals amb diferents membres de l'equip directiu i del professorat.

Les dades conegudes ens van demostrar que el centre era prou ric quant a quantitat com a diversitat d'alumnat d'origen estranger.

El cicle específic on s'havia de portar a terme l'experiència depenia al seu torn de diversos factors:

- Diversitat d'alumnat quant a grups ètnico-culturals representats.
- Hores de classe de l'especialista de música, (dues hores setmanals a cicle inicial, 1 hora setmanal a cicle mig i superior).
- Possibilitat de creuar l'assignació de cursos amb les persones més interessades a participar.
- Intenció de treballar en els primers cursos d'educació primària.

Tenint present tots els factors detallats, es va consensuar, tal com s'havia comentat a les primeres reunions, per **plantejar l'acció en el segon cicle d'educació primària**, que compliria tots els requisits plantejats. Les raons que justificaven aquesta idoneïtat eren que, d'una banda, els grups ètnico-culturals representats, (11) eren força diversos i el nombre d'alumnat nombrós (73 persones). D'altra banda, d'acord amb les característiques dels nens i nenes d'aquestes edats que havíem conegut des de la psicologia evolutiva, al voltant dels 8 anys és una edat on l'alumnat encara no ha desenvolupar prejudicis i accepta els canvis amb total normalitat, amb la qual cosa ens resultava interessant provar-ho en aquest moment, per davant d'altres, amb la intenció de establir unes bases que permetessin, més endavant, anar pujant el canvi previst a la resta de cursos.

Un cop decidit en quin curs hauríem de centrar el nostre interès específic, vam voler

Capítol 6.

conèixer quines actuacions tenia previstes l'escola amb aquest tipus d'alumnat, i quins materials tenien previstos per a treballar-hi.

L'intenció, en ambdós casos, seria l'aprofitament dels recursos en ús i en no doblar activitats, a més de no trepitjar competències d'altres membres del professorat.

L'anàlisi dels llibres de text i entrevistes informals amb la mestra d'educació especial i reforç ens van permetre conèixer aquestes dades.

Caracterització precisa de les procedències del grup d'alumnes de 2n

Específicament, coneixem ara les procedències del grup d'alumnes de 2n curs de primària, un cop decidit que seria el més adequat per portar a terme la nostra investigació, degut, d'una banda, a la seva rica diversitat cultural, d'altra banda, d'acord amb el nostre convenciment que aquestes edats són les més idònies per començar a treballar en aquest sentit, i, finalment, perquè l'especialista de música disposava de 2 hores setmanals de treball en aquest cicle, a diferència de la resta.

Hi havia matriculats, abans de començar la investigació, un total de 73 nenes i nens a les tres aules de segon curs.

Segon de Primària –A (23 alumnes): Barcelona, Marroc (1), Equador (1), Uruguai (1), Brasil (1), Perú (1) i Mèxic (1).

Segon de Primària –B (25 alumnes): Barcelona, Xina (1), Uruguai (1), Equador (4), Pakistan (1), Brasil (1) i Perú (1).

Segon de Primària- C (25 alumnes): Barcelona, Uruguai (1), Veneçuela (1), Nepal (1), Bolívia (1), Xile (1) i Xina (1).

Observant les dades, veiem que, tant l'escola globalment com els cursos de segon escollits per portar a terme el nostre projecte d'investigació tenen al voltant d'un 20% d'alumnat immigrant, molt d'acord amb els tants per cent de la majoria d'escoles públiques del nostre entorn, una mica per sobre dels números que es fan anar per parlar de població immigrada en general (10%). Aquest desajust quant a les dades generals sembla deguda a dues raons força significatives: d'una banda, els nens i nenes tenen

dret a la seva escolarització encara que els seus familiars més propers no tinguin legalitzada la seva situació al país, i de l'altra, per diverses raons, hi ha algunes zones on hi ha poca aflluència migratòria i les seves escoles no tenen percentatges significatius d'alumnat estranger, a més que són les escoles públiques les que concentren la majoria d'alumnat nouvingut.

5. CREACIÓ DEL GRUP DE TREBALL I ESTABLIMENT DEL PLA D'ACCIÓ

La forma de seleccionar les persones participants a l'experiència ("pràctics"), va consistir, d'acord amb l'equip directiu, en intentar que el professorat que tenia una puntuació més alta al nostre buidat del qüestionari de caracterització, es fes càrrec de les tutories de les tres classes de segon curs¹²⁵. Encara que alguna de les persones que finalment va participar com a "pràctic", no estava previst que tingués una tutoria a segon, la bona voluntat del professorat i l'equip directiu va aconseguir ajustar, finalment, mestres amb una alta sensibilitat cap al fet multicultural al front del curs amb una més gran diversitat cultural.

5.1. CARACTERITZACIÓ DEL PROFESSORAT QUE VA FORMAR PART DE L'EQUIP INVESTIGADOR

L'equip investigador va estar format, d'una banda, per la pròpia investigadora. D'altra banda, l'especialista de música de l'escola, la Marta, i tres mestres que serien els tutors del segon curs durant l'experiència: el Francesc que es faria càrrec del segon A, la Pilar del segon B i la Maite del segon C. També comptàvem amb el recolzament de la resta de l'equip directiu (la Marta també era secretària del centre), la directora –Marialo- i la cap d'estudis –Glòria-. Posteriorment i puntualment també van col·laborar l'especialista

¹²⁵ Escollides finalment per ser el curs de l'escola amb major nombre d'alumnes i una més gran diversitat cultural

Capítol 6.

d'educació física i altres mestres del centre (Jesús, Núria, Isabel, Conchi).

La Pilar, el Francesc i la Marta eren mestres fixes a l'escola i amb uns 20 anys d'experiència docent diversa. La Maite és la mestra més jove que va col·laborar a l'experiència, i en el moment de realitzar-se aquesta portava 3 anys com a mestra interina.

Les primeres reunions (formals i informals), amb el professorat participant i diversos membres de l'equip directiu, van deixar palès diversos punts de partida del i les mestres implicades.

La Marta i el Francesc semblaven entregats al 100% des del primer plantejament del projecte. Aquesta entrega i dedicació es va veure reflectida ja en les primeres sessions de desplegament del treball, i es veurà el seu fruit en analitzar l'experiència.

La Maite, donada la seva edat i la manca d'experiència docent, explicita des del començament, una certa por davant la part "formal" del treball investigador, (cerca i creació de recursos, gravacions, diaris de sessions...). Finalment, se'n va sortir també amb matrícula, com veurem en el desenvolupament de l'acció, suplint aquelles llacunes que ella pensava que tenia amb innovacions metodològiques que li permetessin assolir els objectius previstos.

Els resultats del qüestionari de caracterització havien explicitat l'altíssima sensibilitat d'aquests tres mestres cap a la necessitat d'adoptar un model educatiu intercultural.

La Pilar, per la seva banda, portava poc temps en aquesta escola (encara que tenia molta experiència com a docent), encara que va ser destacada per tothom com una mestra molt treballadora, (participava en diversos projectes alhora), la seva sensibilitat no havia aparegut tan alta en el nostre buidat del qüestionari. Aquesta característica la presentava amb un cert interrogant davant del plantejament del treball, i ella mateixa va explicitar certes reticències en relació a la necessitat de fer accions d'aquest tipus a l'escola. La justificació del seu recel es basava en que havia viscut tot el procés de normalització del català a l'escola, i, des d'aquest punt de vista, li semblava tornar una mica enrere plantejar una obertura a d'altres visions culturals, (entenent que havia costat prou esforç aconseguir una certa normalització lingüística).

Tanmateix, com quedarà palès al llarg de tot el treball d'investigació, no només s'ha

implicat i ha assolit els objectius marcats en un 100%, sinó que, fins i tot, segurament és la persona que més fàcilment ha aconseguit la imbricació d'objectius curriculars per a l'etapa amb els nous objectius interculturals.

El grup investigador va resultar doncs heterogeni tant quan a gènere, especialitat, edat, experiència docent i antiguitat al centre. També les responsabilitats que tenien a l'escola eren de diferent grau (comissions diverses, secretaria, etc...).

5.2. ESTABLIMENT DEL PLA D'ACCIÓ

Un cop vam consensuar l'equip investigador, es van plantejar diverses reunions abans de l'inici de l'experiència investigadora.

Aquestes reunions van ser, finalment, tres:

- En acabar el curs el mes de juny, per prendre contacte i conèixer els trets principals dels projecte.
- El mes de setembre per ajustar a la realitat els materials i recursos disponibles.
- A principis del mes d'octubre per organitzar aproximadament tota l'acció prevista pel curs.

Aquestes tres reunions prèvies a l'experiència investigadora, van permetre organitzar la formació inicial del professorat que presentem a continuació.

En les dues primeres reunions, la formació va girar al voltant de quatre eixos, essent més general la primera (juny) i més concreta la segona (setembre):

- El procés investigador: coneixement del model d'investigació-acció cooperativa
- Les característiques d'un model educatiu intercultural i d'un model curricular que permetés assolir-lo.
- Exemplificacions de recerca de dades culturals i suggerències d'activitats per àrees.
- Discussió de bibliografia i recursos.

Capítol 6.

La darrera reunió (octubre), va estar centrada en la temporalització de la pròpia investigació al llarg del curs (cronograma), i en el coneixement de la formalització del treball: documents per a la recollida d'informació, necessitat d'enregistraments del màxim de sessions, etc...

6. FASE DE FORMACIÓ INICIAL DEL GRUP: JUNY A SETEMBRE 2004

Bàsicament, la formació inicial del professorat va estar definida pel traspàs d'informació de la investigadora i la pluja d'idees i posada en comú de tots i totes les persones implicades..

La intenció general va ser anar ajustant les idees de la investigadora respecte a l'experiència suggerida, amb les necessitats del professorat, de l'alumnat i del mateix centre. Conseqüentment, les tres reunions van aconseguir un procés de concreció cada vegada més precís.

La primera de les reunions es va desenvolupar tot just acabar el curs escolar previ a l'inici de l'experiència i hi van estar presents tots i totes les membres que formarien el grup investigador, més la cap d'estudis.

L'objectiu principal de la reunió va ser prendre contacte amb el projecte, plantejar els objectius generals de la investigació i familiaritzar-se, tots i totes, amb les característiques d'un currículum intercultural com el que havíem previst assolir, així com amb les particularitats d'un model de investigació-acció cooperativa.

La manera en què es va portar a terme aquest procés de formació inicial, fou a partir del treball de coneixement d'una sèrie de documents - resum bàsics que la investigadora-formadora va aportar quant a les característiques generals dels materials interculturals-, un llistat de característiques i suggerències sobre una cultura precisa –la xinesa en particular-, i bibliografia específica sobre el model educatiu intercultural.

6.1. DOCUMENTACIÓ I METODOLOGIA DEL TREBALL DE FORMACIÓ INICIAL

La documentació inicial que es va proporcionar als participants a la reunió i que va ser explicada per la investigadora-formadora, va ser un resum de les característiques d'un model educatiu intercultural¹²⁶.

En un primer moment es van conèixer i comentar les pautes generals per elaborar el material didàctic en aquest sentit, entenent que hauria de ser el mateix professorat qui hauria de preparar i/o adaptar els seus propis recursos. Era important definir en quina línia havien de moure's les elaboracions del material didàctic per portar a terme la concreció última d'un currículum intercultural, i que creiem, com Aguado, (1991) i també Besalú (2002) defensen, que estaria sobretot dirigida a:

- Contextualitzar altres costums, estils de vida i tradicions.
- Presentar personatges autosuficients i amb presentacions positives.
- Ressaltar, si és el cas, com valuós qualsevol moviment d'alliberament.
- No discriminar positiva o negativament a ningú per la seva raça.
- Tenir cura del codi icònic perquè també reflecteixi aquests principis.
- Anar amb compte amb la presentació de la dona en segons quines societats.
- Respectar els llenguatges aliens.
- Ressaltar altres valors com aportacions a tota la humanitat.
- Utilitzar un llenguatge amb compte en el tracte, fugint de parla despectiva i/o excessivament "paternalista".
- Reconèixer, valorar i promoure la diversitat lingüística.
- Reconèixer la llibertat religiosa.
- Presentar realitats properes (millor pasteres que apartheid).
- Educar en els valors i els drets humans.

En aquesta primera reunió, la formadora també va lliurar i comentar un llistat de bibliografia bàsica (a més dels documents comentats), quant a la temàtica intercultural (Jordán, 1996, Essomba –coord-, 1999) amb la intenció que el professorat s'anés familiaritzant i aprofundís, abans de l'inici del treball investigador, amb les

¹²⁶ Tots els documents es van elaborar a partir de les característiques del model educatiu intercultural i de les suggerències de treball en aquest sentit, d'acord amb el que hem presentat al capítol segon d'aquesta tesi.

Capítol 6.

característiques del model educatiu intercultural. A la mestra de música se li va proporcionar bibliografia específica.

També es va fer saber al professorat l'anàlisi que havia realitzat la investigadora sobre els llibres de text de segon curs, des d'un punt de vista intercultural, amb la intenció d'aprofitar al màxim el material d'ús comú ja previst, (contes d'altres països, treball amb l'àbac...)¹²⁷.

6.1.1. Orientacions per àrees curriculars

A més d'aquestes consideracions generals, havíem d'aterrar encara més aquesta concreció curricular i, seguint les indicacions de Jordán (1996), Navarro (coord.1994) i Besalú (2002), veure unes orientacions per a l'adequació d'aquest currículum intercultural, ara ja sobre les distintes matèries, aglutinades per àrees.

Conèixer aquestes indicacions va fer adonar-se al professorat de les possibilitats de treballar interculturalment des de totes les matèries escolars, defugint el reduir només a les àrees artístiques i al coneixement del medi, la introducció de dades culturalment diverses.

¹²⁷ Detallat a l'apartat 2.6.

Taula 6.3 Orientacions d'activitats interculturals per àrees curriculars

Àrea de llengua

- Treballar aspectes metalingüístiques (sobretot sobre en base a les semblances)
- Fomentar la capacitat lecto-escritora en la seva llengua materna
- Implicar als familiars directes de l'alumnat com a exemple o suport.
- Fomentar l'ús i l'escolta de programes de ràdio, lectura de còmic, etc.
- Dramatitzar situacions que permetin a l'alumnat autòcton posar-se en la pell de les seves companyes /s.
- Treballar el llenguatge no verbal
- Veure vídeos
- Analitzar les mateixes notícies des de diferents fonts.
- Llegir obres literàries traduïdes, contes populars d'altres països.
- Llegir novel·les i articles que tractin del tema intercultural.
- Fomentar la correspondència, l'ús d'Internet i els viatges.
- Oferir llengües que siguin majoritàries en el centre com 2^a o 3ª llengua o en horari extraescolar.

Coneixement del medi social i natural:

- Conèixer textos bàsics (declaració de drets humans, etc.)
- Conèixer altres "codis cronològics"
- Treballar més i millor la història i la geografia de les cultures minoritàries.
- Analitzar críticament la història etnocèntrica representada.
- Estudiar successos històrics des de diverses perspectives.
- Conèixer el que altres pobles han aportat a la nostra pròpia història (ex. llegat dels àrabs a Espanya).
- Analitzar els mapes críticament (comparar planisferi de Mercator i de Peter).
- Conèixer el mitjà físic i distintes escales de valors (ej, nomadisme per a gitanos).
- Subratllar semblances en el plànol històric.
- Estudiar alguna cultura més a fons (sobretot les més representades)

Educació artística i educació física:

- Escoltar músiques de tots els llocs, muntar festivals amb exemples artístics diversos i potenciar la participació en els que es realitzin.
- Introduir danses i cançons d'altres llocs, a més de ressaltar el mestissatge cultural que en música sempre ha existit i que només cal treure a col·lació (jazz, rock, salsa, etc.).
- Treballar el dibuix i la pintura, amb aportacions de tot tipus que es poden conèixer i reproduir, i analitzar les influències d'uns estils sobre uns altres.
- Introduir exercicis lúdics, jocs foranies no competitiu, fomentar excursions.

Àrea de matemàtiques.

- Ampliar els exemples perquè contemplin més diversitat: contar mangos i papaies a més de pomes i peres, distàncies entre països diferents, etc.
- Conèixer altres formes de comptar i mesurar: àbac, etc.
- Reconèixer les contribucions quant als nombres: xinesos, àrabs, etc.

6.1.2. Exemplificació sobre una cultura precisa: Xina

Per ajudar a “aterrar” la idea inicial de la investigadora, i exemplificar-la sobre una cultura precisa, la mateixa formadora va proporcionar un recull de dades culturals sobre la Xina i unes suggerències de treball al seu voltant. El fet de presentar una cultura ben llunyana com a exemple, serviria doncs per mostrar al grup de pràctics com seria possible anar embrancant totes les àrees curriculars, fins i tot en el cas de la cultura xinesa.

També, per ajudar a entendre el plantejament del treball, es va mostrar i distribuir el recurs musical amb la cançó xinesa de mostra.

Presentem tot seguit el quadre corresponent a informació cultural diversa sobre la Xina i, posteriorment, el quadre de suggerències de treball a les diferents àrees d’acord amb les indicacions conegudes per assolir un currículum intercultural.

Taula 6.4 Exemple de recull de dades culturals: Xina

CULTURA XINESA: Informació diversa:

ZHEJIANG (zona de naixement de la majoria de l'alumnat xinès):

- Província situada en la costa sud-oriental de Xina, al sud del delta del ric Yangtzé.
- 10 ciutats conformen la província, la més important Xangai.
- Província molt rica. "terra de peixos i arròs", a més de productora de seda i te.
- Important centre turístic pels seus llocs històrics i culturals.
- Va introduir al país la seda, la porcellana i les indústries de fabricació de paper.

Grans Invents:

Seda, paper, pólvora, monedes, primer llibre imprès, sismògraf, rellotge d'aigua, porcellana fina, naips, la primera brúixola magnètica, acupuntura, els gelats...

Particularitats naturals i geogràfiques

- La Xina és un dels països més grans del món (3°), gairebé tan gran com tota Europa i unes 20 vegades Espanya.
- Té més habitants que cap altre país (1.200.000 persones), és a dir, una de cada 5 persones en el món ha nascut a la Xina.
- En la Xina hi ha algun dels rius més llargs del món (Yan Tsé i groc) i un vessant de la muntanya més alta del món (Everest).
- L'animal més representatiu de la Xina és l'ós Panda.

Sobre la llengua:

- El xinès mandarí és l'idioma oficial de tot el país, encara que hi ha infinitat de dialectes.
- No és de la mateixa família lingüística que el català i el castellà, i ni tan sols usa el mateix alfabet, sinó uns signes –pictogrames- que representen síl·labes=idees i juntes formen les paraules. L'escriptura xinesa es diu WENZI i es llegeix de dalt a baix i de dreta a esquerra.
- Depenent de l'accent que s'escriu (hi ha quatre) es pronuncia diferent i canvia de significat. Ej : mà –descendent=–mamà, má –ascendent =lli, mâ –descendent-ascendent=cavall, ma. –pla=–insultar.
- L'idioma xinès és molt sil·làbic, per exemple, un cognom comú seria BA i un nom molt usual de nena LI, així que la nena es dirà BALI.
- Als 11 anys les nenes i els nens ja coneixen 2.500 pictogrames que sempre s'escriuen realitzant els traços en el mateix ordre.

Dibuix i pintura

- Pinten amb pinzell i tinta diluïda amb aigua.
- El coneixement i control de l'escriptura es considera un art.
- Fabriquen fanalets de paper i estels.

Música

- Utilitzen l'escala pentatònica, de 5 tons sense semitons, la qual cosa fa que la seva música sigui molt dolça a cau d'orella.
- Com tot el món no sap llegir i escriure (sobretot en el camp), els coneixements es transmeten de pares a fills per mitjà de cançons, i també els sentiments que es canten a través de telèfons de bambú (trossos de bambú buits units per fils).
- La flauta de bambú –Xiao- és un instrument molt típic i se sembla molt a la flauta dolça.

Educació física

- És molt important per a totes les persones, i cada dia totes la majoria de la gent realitza exercicis de TAI-TXÍ abans d'entrar a treballar.
- Els agrada molt fabricar i fer volar estels, i hi ha algunes espectaculars.
- Els adults i els ancians juguen a un joc que es diu Tiaoquí i a un tipus d'escacs denominats Xian Gai.
- Els nens i nenes fan una gimnàstica d'ulls en l'escola perquè ens se'ls cansi la vista estudiant.

Costums i dades peculiars:

- Xina vol dir "país del centre", doncs els xinesos creien que la Xinesa era el centre del món.
- Gairebé totes les persones es desplacen amb bicicleta
- El menjar es menja tallat molt petit, molts plats variats i amb palets. I també mengen serp i carn de tortuga. Els fideus són molt populars a Xina i es conta que Marco Polo els va dur a Itàlia i d'aquí van sorgir els espaguetis.
- L'any no comença el 1 de gener, i cada any està regit per un animal (el 1989 va ser un any serp).
- Per a contar usen un instrument molt antic, l'àbac, i van tan ràpid com amb una calculadora.
- El drac és el símbol de la Xina, i la gran muralla que travessa el país té forma de drac.

Taula 6.5 Suggestiments d'activitats de coneixement cultural: Xina

SUGGERIMENTS SOBRE ACTIVITATS DE CONEIXEMENT CULTURAL PER INCORPORAR A LES DIFERENTS MATÈRIES CURRICULARS

Català:

-Llegir contes tradicionals xinesos: *Els llibres de la saviesa, Els illes del paradís, L'estel que és va equivocar...* de "El llibre dels contes del món" per a treballar la comprensió lectora.

Coneixement del medi social i natural:

-Omplir un mapa mut amb les dades que anem coneixent: situació del país, grans rius, muntanyes, desert, gran muralla...

Educació Física:

- Joc dels dracs (pag. 92) en Jocs de totes les cultures. Fer volar estels.

Educació visual i plàstica:

-Dibuixar un drac ("Mulán"), dibuixar un ideograma amb pinzell i tèmpera (imitant la tinta), fabricar un estel, conèixer i realitzar ombres xineses.
- Construir un telèfon amb gots de plàstic (a imitació dels de bambú)

Música

- Conèixer la cançó "*Els mesos de l'any*", cantar en xinès i en català. Tocar la melodia en la flauta dolça.
- Acompanyar la cançó amb instruments de placa sobre l'escala pentatònica de Fa.

Matemàtiques

- Treball a partir de conjunts i fraccions amb les dades de la població : si tota la classe representa al total de la població humana (25 alumnes i alumnes), un grup de cinc persones seria el nombre d'habitants de la Xina.
- Conèixer l'àbac, manipular i provar la seva eficàcia.

Anglès

- Ampliació de vocabulari traduint alguna de les paraules principals de la cançó (drac, primavera) o tota ella si el nivell de la classe ho permet.

6.2. LA INTRODUCCIÓ DE LA EI EN EL CURÍCULUM DE L'ESCOLA: SETEMBRE-OCTUBRE 2004

Un cop passat l'estiu i abans de començar les classes, hi va haver una altra reunió del grup investigador, la cap d'estudis i la directora del centre.

L'objectiu, en aquest moment, era conèixer en profunditat el disseny general de la investigació¹²⁸, i aterrar les característiques i orientacions curriculars generals conegudes el mes de juny, d'acord amb el projecte curricular de centre per a segon curs a totes les àrees, així com els materials i recursos que facilitessin el portar-lo a terme (exemples d'unitats de programació de Brasil).

6.2.1. El treball per àrees curriculars

De la lectura dels objectius del PCC per a cicle inicial de primària del centre, i que coincidien amb el que s'estableix pel primer nivell de concreció per part del Departament d'Educació¹²⁹, la investigadora va centrar alguns objectius que permetessin posteriorment un treball amb elements culturals diversos. Aquest document es va lliurar i consensuar amb l'equip investigador, i relaciona objectius per àrees curriculars amb suggeriments de treball intercultural per a cadascuna d'elles. Els principals serien: *cantar en altres llengües per a música, fer servir contes d'altres països per treballar la comprensió i expressió lectora a llengua, significar els diferents països al mapa per al coneixement del medi cultural i social, fer servir jocs psicomotrius de diferents orígens a educació física, realitzar dibuixos i manualitats per a visual i plàstica (dels contes, de les cançons, d'ideogrames...), i treballar sensorialment proporcions, distàncies i mesures a matemàtiques.*

¹²⁸ Presentat al capítol quart.

¹²⁹ Decret 95/1992, de 28 d'abril, pel qual s'estableix l'ordenació curricular de l'educació primària DOGC núm. 1593 Data DOGC: 13.05.2002

Taula 6.6 Orientacions generals per matèries curriculars des de la perspectiva intercultural

Àrea de llengua

L'ensenyament i l'aprenentatge de la llengua es planteja, en aquesta etapa, amb un enfocament eminentment funcional. S'utilitza com a mitjà de comunicació que permeti la transmissió d'informacions i com a mitjà de representació i interpretació de la realitat, tot cercant la competència comunicativa de l'alumnat.

D'acord amb això els objectius bàsics són: la comprensió oral i escrita i l'expressió oral i escrita.

Les orientacions interculturals per a aquestes matèries podrien ser:

CATALÀ:

- Escoltar **contes** de totes les cultures previstes, amb la intenció de treballar en la vessant intercultural donant entrada a altres tradicions, fomentant el diàleg a partir d'aquests etc... amb l'objectiu bàsic de desenvolupar la **comprensió lectora** i l'ampliació de vocabulari com a objectiu curricular.

LLENGUA CASTELLANA i ESTRUCTURES COMUNES.

- Treballar la **capacitació metalingüística** a partir de cançons romàniques en base a trobar les semblances en les paraules (portuguès, romanès...)
- Coneixement **d'altres sistemes d'escriptura** (xinès, àrab, urdu...) i exercici de coneixement d'alguna paraula significativa (amic, pau...) i/o escriure el propi nom amb unes altres lletres (àrab...)
- **Ampliació de vocabulari** (modismes, dialectes...) del castellà des de l'anàlisi de les lletres de les cançons sud-americanes.
- **Reconeixement** de les aportacions d'altres llengües (àrab...)

Àrea de coneixement del medi social i natural:

L'ensenyament d'aquesta àrea s'encamina a que l'alumnat adquireixi el coneixement necessari per a comprendre i valorar la realitat humana, social i natural del món en que viuen.

Les ciències socials, sobretot quant a coneixement històric i geogràfic, són però, els àmbits on més clarament apareix la perspectiva del grup majoritari en la societat, on més influències polítiques implícites es detecten. Per això, és important des del enfocament intercultural assolir els següents objectius:

CIÈNCIES SOCIALS I NATURALS

- **Significar**, en una projecció gegantina i muda del món segons Peters, **cada un dels països representats a l'aula**, així com les dades geogràfiques i naturals més importants dels mateixos i relacionar-los amb el nostre país (distància, diferència de tamany...)

Àrea d'educació artística i educació física:

Aquestes matèries educatives són potencialment les més proclius a un enfocament intercultural. Les tres són rebudes amb un component lúdic que ajuda a establir relacions. Tant l'expressió corporal com l'expressió artística (plàstica i musical), es transmeten amb llenguatges no verbals, la qual cosa facilita la comunicació i la comprensió entre l'alumnat. Algunes indicacions precises podrien ser:

MÚSICA:

- Treball de **cançons** en diferents llengües i de diferents cultures, amb diversos objectius curriculars: coneixement de cançons i danses d'altres llocs, treball vocal e instrumental.

EDUCACIÓ FÍSICA:

- Treball de diferents **jocs** psicomotrius d'orígens diversos.

EDUCACIÓ VISUAL I PLÀSTICA

- Sense gaires directrius precises, a aquesta àrea li serà molt fàcil trobar un element a **treballar plàsticament** tant des de la cançó (dibuixar drac, papallones, carrusel...), com per fer de suport a altres matèries : dibuixar amb pinzell lletres xineses, pintar els països

Àrea de matemàtiques.

Els objectius per a aquesta matèria es presenten com l'aprenentatge pel raonament pràctic i inductiu, el càlcul mental, el raonament deductiu i abstracte i la capacitat de estimar resultats i magnituds. És però, important reconèixer altres formes de comptar i mesurar, fins i tot de plantejar els problemes i exemplificar-los, ja que són també un producte cultural que sorgeix per a resoldre diferents necessitats socials i l'alumnat pot tenir diferents criteris de validesa. Com orientacions per a l'etapa de primària podríem tenir cura de:

MATEMÀTIQUES:

- Coneixement (quan s'escaigui) **d'altres formes de mesurar i comptar** –pedres a diversos pobles sud-americans, xifrat diferent a Pakistan, àbac a la Xina...
- Conèixer **l'origen dels nostres números i mesures** (Roma, els àrabs...)
- Reconèixer –sensorialment- **distàncies, proporcions i mesures** amb dades dels diferents països

6.2.2. Primera adaptació general del recurs a totes les àrees

Finalment, establertes les orientacions interculturals per àrees curriculars i coneguts tant el curs com les aules i el professorat implicat, la investigadora va elaborar una taula d'orientacions específiques per àrees d'acord amb les dades conegudes, el qual va servir com a model i orientació per començar a treballar, i que presentem tot seguit:

PRIMERA FASE. ANÀLISI DEL CONTEXT, PLANIFICACIÓ I DISSENY DE LA INTERVENCIÓ

Taula 6.7 Orientacions específiques per àrees curriculars

Matèria	Música	Educació Física	Català	Castellà	Ciències socials i naturals	Matemàtiques	Educació visual i plàstica
Països							
Brasil A,B,C	Ciranda	Banderín	Conte del personatge popular Saci Perere	<u>semblances paraules</u>	colocar mapa gran i petits i pintar bosc.	gomet=Espanya, ¿quants a Brasil?	fer dibuix personatge del conte
Perú A,B	Macchu Picchu	Joc de "El burro"	Conte: "L'espasa de foc"	Llengua qetxua i modismes (puerco)	Posar al mapa gran i petit. Andes	Coneixement del "quipu" contar amb cordes	Fer carotes d'animals per a la cançó
Xina B,C	Els mesos de l'any	Joc "Los dragones"	Conte "El tealudí ferit" (llibre text)	Escriure "amigo" en xinès i de dalt a baix	Posar al mapa. Dibuixar 4000 Km muralla	Conèixer i manipular àbac.	Dibuixar drac, pintar amb tinta...
Marroc A	La Papallona	Joc d'amagar a la sorra	Conte: els meus amics i els seus contes	paraules dels àrabs (al...)	Posar al mapa. Destacar proximitat	Xifres àrabs. Distància Espanya-Marroc	Escriure nom en àrab
Xile, A,C	Limón de Pica	Joc. "El peuco"	Conte: "La venjança del cormorà" (text)	Modismes: l'ús dels diminutius	Posar al mapa, significar els Andes.	Retallar Xile i posar a sobre Europa (llarg)	Dibuixar desert, Moais?, llimona.
Uruguai A,C	La chivita	"La Escalera"		Modismes, altres usos del castellà	Posar al mapa.		Pintar còmic segons procés de cançó.
Pakistan, B	Koi lei Ka he	Joc. "Kabaddi"	Conte a "la volta al món"	Altres sistemes d'escriptura: Urdu	Posar al mapa. Inventors del cotó per a vestir	Altres xifres. Fer operació fàcil	Dibuix del natural. Planta de cotó
Nepal, C	Reham Firiri		Conte "La bona filla"	Altres sistemes d'escriptura: nepalí	Posar al mapa. Destacar proximitat alçada i Everest.	treball comparatiu serrelada Himalaia amb Pirineus...	Modelatge, fang, muntanyes.
Ecuador, A,B	La naranja	"La claca"	L'illa del diable"	Modismes, ús de diminutius	posar al mapa. Destacar mig de la terra.	Comptar amb pedres.	treball a mà alçada. Marcar Equador al mapa mut.
Veneçuela, C	Carrousel	La golondrina	La terra dels Gnoms"	Castellà antic, ampliació de vocabulari.	Posar al mapa Destacar semblances amb Catalunya		Dibuix lliure d'algun personatge de la cançó.
Bolivia, C	Allacito	Joc "El pañuelo boliviano"	"L'ànima del cusi-coller"	Modismes, ús de diminutius.	Posar al mapa. Destacar capital més alta	Conceptes de alt i baix a partir de La capital.	Fer màscares de carnaval.

6.2.3. Exemple de desenvolupament d'una unitat de programació per introduir la cultura brasileira

Per exemplificar el treball que s'intentava dur a terme, es presenta una de les unitats de programació que es podien realitzar com a mostra per aconseguir els objectius proposats. El exemple correspon a la unitat de llengua castellana de Brasil, -subratllat al quadre- que té com a objectiu intercultural la capacitació de l'alumnat quant a recercar les semblances entre paraules (portuguès-català-castellà).

UNITAT DE PROGRAMACIÓ N° 1 CULTURA REPRESENTADA BRASIL
MATÈRIA LL.CASTELLANA I ESTRT. COMUNES NIVELL CICLE INICIAL , 2on

OBJECTIUS CURRICULARS

- Treballar la comprensió oral i escrita

OBJECTIUS INTERCULTURALS

- Desenvolupar la capacitació metalingüística en base a les semblances entre les llengües romàniques: castellà, català i portuguès.
- Fomentar la capacitat lecto-escriptora de l'alumnat brasiler a l'hora de llegir la lletra en veu alta i ajudar a les i els companys i els mestres a la pronúncia correcta dels mots en portuguès
- Contribuir a la millora de l'educació amb vessant intercultural des de la descoberta de trets comuns al llenguatge

CONTINGUTS

Procediments:

- Escoltar atentament la lectura de la lletra de la cançó per part de la mestra
- Llegir en veu alta / baixa la lletra de la cançó en la seva transcripció fonètica
- Analitzar el text original buscant i subratllant els mots coneguts: iguals al català (vermell), iguals al castellà (blau), iguals als dos (verd) i molt semblants (groc).
- Posar en comú les impressions respecte al nombre de diferències i semblances entre les paraules en les tres llengües.

Fets i conceptes:

- Llengua portuguesa
- Famílies lingüístiques.
- Diversitat lingüístico-cultural

Actituds, valors i normes:

- Respectar i valorar la diversitat
- Promoure la competència en múltiples cultures
- Fomentar l'autoestima de l'alumnat representant de la cultura treballada
- Ajudar a crear identitats culturals personals

PRIMERA FASE. ANÀLISI DEL CONTEXT, PLANIFICACIÓ I DISSENY DE LA INTERVENCIÓ

- Fomentar les actituds positives : respecte, tolerància, interès i participació .

MATERIALS

- Full de la cançó “Ciranda, Cirandhina” amb la transcripció figurada, la literal en portuguès i la traducció literària al català
- Llapis de colors : vermell, blau, groc i verd.

TEMPORITZACIÓ: Una sessió

ACTIVITATS D'APRENENTATGE

- Lectura de la lletra de la cançó en veu alta per la mestra.
- Lectura de la lletra de la cançó per l'alumnat
- Treball individual de reconeixement del text escrit, subratllant els mots iguals en català i en portuguès, iguals al castellà, iguals als dos i molt semblans.
- Posada en comú, correcció i raonament i diàleg general.

ACTIVITATS D'AVALUACIÓ

General: Continua, global, constant, individualitzada, qualitativa i amb atenció a la diversitat.

Específica: Valoració del treball de precisió fonètica, del comportament i l'atenció

De control de l'activitat: Mitjançant l'observació, amb fitxes de seguiment i per l'anàlisi dels comentaris i preguntes fetes a classe per part de l'alumnat.

6.2.4. Materials i recursos

A banda del material teòric sobre el model educatiu intercultural i les característiques d'un currículum intercultural que es van presentar i comentar, una part important de la formació es basa en la recerca d'informació cultural que permetés als participants anar desenvolupant materials i activitats per a treballar interculturalment. Un llistat bàsic que varem portar i comentar a la segona reunió va ser el resultat de la recerca de la pròpia formadora per diverses biblioteques i centres de recursos, la qual cosa va possibilitar que, físicament, es poguessin conèixer materials ja elaborats per treballar des d'un enfocament intercultural. El centre de recursos d'educació multicultural de la Generalitat de Catalunya va ser una valuosa font de materials (llibres i vídeos).

La intenció inicial era facilitar al grup l'aterrament curricular proposat, i que l'escola adquirís els llibres i materials més interessants de la mostra. Aquest objectiu es va

assolir amb escreix, ja que, entre tot el material presentat, el centre va comprar aquells que es van destacar com a més importants: diversos sobre contes de tot el món, sobre jocs psicomotrius de totes les cultures, la col·lecció de *la Galera “Jo sóc de...”*, i projeccions del mapa de Peters.

Alguns dels altres recursos interessants no es van poder aconseguir trobar al mercat (la col·lecció de vídeos “Un paseo por...”), però el grup de treball va poder disposar, en préstec, durant tota la investigació, d'aquells que no s'havien pogut adquirir.

6.3. PLANIFICACIÓ DE LA PRIMERA FASE DE TREBALL A LES AULES

Aquesta última reunió prèvia a la posada en marxa de la pròpia “acció” del treball investigador es va fer amb la participació de tot el grup investigador i l'assistència de la cap d'estudis.

Els objectius, en aquest moment, estaven centrats en la temporització de la investigació al llarg del curs, així com en conèixer la formalització de la recollida d'informació i el lliurament de material ja elaborat.

6.3.1. Cronograma inicial del treball

Amb les dades finals de l'alumnat matriculat al inici del curs, vam elaborar un primer cronograma de treball per encabir totes les cultures previstes al temps lectiu del curs escolar, encara que va patir diverses i petites modificacions sobre la marxa, va resultar el que presentarem tot seguit.

Hi havia, en començar el treball investigador, 23 alumnes representants de 11 nacionalitats: 6 grups de països castellanoparlants, i 5 de grups lingüístics diversos: portuguès, xinès, àrab, nepalí, urdú.

El repartiment de cultures representades en les diferents aules va resultar el següent:

- Per aules: - 2on A-(6): Brasil, Perú, Marroc, Equador, Xile, Uruguai.
 - 2on B-(5): Brasil, Perú, Xina, Equador (4 nens), Pakistan.
 - 2on C-(7): Brasil, Xina, Xile, Uruguai, Veneçuela, Nepal, Bolívia

En la taula 6.9. es presenta el primer cronograma previst pel treball de coneixement cultural dels tres cursos de segon de primària.

Taula 6.8 Cronograma inicial¹³⁰

PAÍS	2-A	2-B	2-C	MES	SETMANA
BRASIL	X	X	X	octubre	16-22
PERÚ	X	X	-	novembre	15-19
XINA	-	X	X	novembre	15-19
MARROC	X	-	-	gener	
XILE	X	-	X	febrer	
URUGUAI	X	-	X	març	
PAKISTAN	-	X	-	març	
NEPAL	-	-	X	abril	
ECUADOR	X	X	-	maig	
VENEÇUELA	-	-	X	maig	
BOLIVIA	-	-	X	juny	

6.3.2. Procés de desenvolupament del treball a les aules

Un altre dels elements cabdals a tenir present i coneguts en aquestes reunions prèvies a l'experiència investigadora consistia en prendre consciència que les activitats es desenvolupessin començant pel treball de la cançó a l'àrea de música, essent indiferent i variable l'ordre en que després es treballarien les diferents matèries curriculars. El fet de donar llibertat a l'ordre de desenvolupament de les activitats es justifica perquè cada mestre tutor portava un horari diferent, i que el seu alumnat entrava a l'aula de música en dies també diferents.

¹³⁰ Aquest és el cronograma que vam consensuar al mes d'octubre, per això no estaven totes les dates fixades, ja que depenia de diversos factors. Finalment va resultar bastant aproximat al plantejament inicial, encara que es va retrasar una mica el principi.

Evidentment, el fet de començar pel treball des del recurs musical preparat a l'efecte es deu al fet que, com reflecteix el títol general de la tesi, volíem que la cançó introduís el coneixement de la cultura a treballar, ja que la seva tria i presentació va ser pensada tenint el component "extra" del coneixement de l'altra puntal cultural que eren les diferents llengües presents a les aules.

La formadora-investigadora va fer constantment èmfasi en el fet que s'havien d'interrelacionar les activitats a realitzar (amb totes les àrees i amb els continguts curriculars previstos), perquè aquestes tinguessin sentit.

Finalment, es va decidir començar a treballar el coneixement de la cultura brasilera, per ser l'única que tenia representants a les tres aules (al començament del curs).

6.3.3. Protocols per a la recollida d'informació

El més important, un cop conegut el què volíem fer, com fer-ho, amb quins materials, i en quins moments, resultava obvi que s'havia de detallar com recollir la informació durant tot el procés perquè la investigació fos efectiva.

És en aquest moment, doncs, quan es parla i es consensuen les estratègies de recollida d'informació, que seran: l'observació participant i no participant de la formadora, les gravacions en vídeo, els registres narratius de les reunions, els fulls d'anècdotes i, bàsicament, els diaris de sessions del professorat¹³¹.

La documentació i els protocols per recollir la informació es van lliurar als pràctics en aquesta darrera reunió prèvia a l'acció: omplir els diaris de sessions parant atenció a ressaltar les característiques d'un model intercultural¹³², recollir en els fulls d'anècdotes qualsevol incidència de l'experiència fora de les aules, gravar el màxim nombre de sessions possibles, i facilitar la participació de la investigadora-formadora com a observadora.

¹³¹ Els originals es presenten al capítol quart d'aquesta tesi.

¹³² A l'annex del capítol sisè es presenta el llistat d'orientacions per àrees que el propi professorat participant va codificar per fer esmen en els diaris de sessions.

A TALL DE RESUM

Aquest capítol ha servit, en un primer moment, per explicar com es va desenvolupar el procés de trobar un centre on poder portar a terme el nostre treball d'investigació: contacte de l'especialista de música amb la investigadora, visites i reunions informals al centre, i aprovació del projecte per part de l'equip directiu.

Un cop consensuada la possibilitat de poder plantejar el treball a l'escola Antoni Brusi, hem caracteritzat els tres elements bàsics que conformen la comunitat educativa: el propi centre, el professorat i l'alumnat.

L'anàlisi dels principals documents del centre (PEC i Pla Estratègic), ens van permetre visualitzar un entorn procliu per començar a treballar. Les finalitats educatives que l'escola té com a objectius van resultar molt interessants per plantejar un projecte investigador com el nostre, ja que reflecteixen, en general, una intenció clara d'atendre la diversitat de l'alumnat amb atenció al seu procés integrador. El tractament específic de la música com a eina fonamental educativa i el seu ús com a matèria de treball transversal, encara recolzarien en major grau la tria d'aquesta escola com a centre idoni per a la nostra investigació.

La seva activa participació en diversos projectes, actuacions de caire intercultural, i nombroses activitats extraescolars, són també un indicador que ha aparegut i que va justificar la seva selecció com a centre on començar a treballar.

El professorat es va avaluar respecte a la seva sensibilitat cap al fet multicultural. L'estratègia de recollida d'informació (qüestionari), va permetre mostrar diferents perfils de mestres, encara que la conclusió és que hi havia força predisposició a subscriure accions de tipus intercultural, però molt més en la teoria que en la pràctica. Tot i aquesta lectura, sembla que la caracterització del professorat també validava la nostra elecció.

La caracterització de l'alumnat, en general, ha mostrat un grup heterogeni des de la perspectiva sociocultural. El grup d'alumnat escollit també tenia aquesta diversitat de perfils, i resultava prou nombros com per constituir una mostra densa.

Vam conèixer, ara mitjançant entrevistes informals, altres aspectes constatats per

Capítol 6.

diverses membres del centre, destacant el convenciment que és una etapa on els nens i nenes encara no presenten problemes greus de rebuig, ben al contrari, són oberts i accepten els canvis amb normalitat.

En un segon moment corresponent a aquesta primera fase del procés investigador, volíem explicar el procés de formació inicial i planificació de l'acció, un cop contextualitzat el centre i caracteritzat el professorat i l'alumnat que s'havia conegut anteriorment.

Ajudades pels resultats que ens havíem sortit amb el buidat del qüestionari de caracterització del professorat, i la inestimable cooperació de l'especialista de música, hem vist la creació del grup de treball i hem conegut el curs i les persones que finalment van estar implicades com a pràctics en l'experiència investigadora. Amb ell i elles vàrem establir el pla d'acció.

Hem detallat posteriorment la formació inicial quant al procés investigador i les característiques del model d'educació intercultural que es van dur a terme en dos moments principalment, i que corresponen a les reunions generals amb l'equip investigador i els membres de l'equip directiu abans de començar el procés.

També hem detallat la documentació que la investigadora va proporcionar durant les esmentades reunions i que va ser explicada i consensuada pel grup. Els elements principals van ser les pautes per elaborar material didàctic intercultural, les orientacions generals per àrees curriculars i un llistat bàsic de documentació cultural diversa.

Posteriorment, amb la intenció d'aterrar cap al tercer nivell de concreció tota la informació i formació donada, es van ajustar els objectius curriculars de cicle inicial per a les diferents àrees curriculars, amb les orientacions generals per matèries curriculars des de la perspectiva intercultural. El resultat va ser un llistat d'objectius curriculars pel cicle inicial que permetessin ser assolits també amb les orientacions interculturals per àrees que s'havien previst.

La investigadora, d'acord amb totes les indicacions conegudes fins a aquell moment, va elaborar un quadre per àrees inicial que es va proporcionar al professorat amb la intenció de tenir una visió general de com es podria treballar. També es va incloure un exemple d'unitat de programació que facilités la visualització de tot el que s'havia

parlat i conegut teòricament.

Finalment, un punt important va ser el d'especificar l'adequació de la informació coneguda a la realitat on s'havia d'aplicar, tenint present la diversitat dels països d'origen representats a les tres classes de segon curs i la seva adscripció a cadascun d'ells. Amb la informació complerta es va crear el cronograma de treball presentat i que permetia ajustar el treball intercultural tenint presents tots els grups al llarg d'un curs lectiu. També es va decidir començar el treball de coneixement cultural pel Brasil.

En aquest últim moment es va recordar el protocol d'intervenció justificant el treball, en primer lloc, a l'àrea de música, i es va consensuar el procés de recollida d'informació amb el grup investigador.

En el proper capítol i des d'aquest punt de partida coneixerem com es va desenvolupar el procés de l'acció.

